

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти

Лавренова М.В.

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
З КАЛІГРАФІЄЮ: ОПОРНІ КОНСПЕКТИ
ЛЕКЦІЙ (Часина 1)**

для студентів денної форми навчання спеціальності
013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр»

Мукачево
МДУ 2020

УДК 37.016:811.161.2:003.077(042.3)(075.8)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол № 5 від 11 листопада 2020р.

Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри теорії та методики початкової освіти
(протокол № 5 від 15 жовтня 2020 р.)

Укладач

Лавренова М.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії
та методики початкової освіти

Рецензент

Фенцик О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту МДУ

Методика навчання української мови з каліграфією: опорні конспекти лекцій
(Частина1), для студентів денної форми навчання спеціальності 013
«Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / *укладач* М.В.Лавренова. –
Мукачево: МДУ, 2020 – 68 с. (1.9 друкованих аркушів)

М 54

Навчально-методичне видання побудоване відповідно до навчального
плану підготовки майбутніх учителів початкової школи в ЗВО. Подано
опорні конспекти лекцій з дисципліни «Методика навчання української мови
з каліграфією» (з тем «Методика навчання української мови як педагогічна
наука», «Наукові основи методики навчання грамоти», «Теоретичні питання
методики навчання каліграфії», «Вироблення навичок каліграфічного письма
в учнів»). А також вміщує списки основної та додаткової літератури,
завдання до самостійної роботи.

Для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня
«Молодший бакалавр» денної форми навчання.

© МДД 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ОПОРНІ КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ	8
ТЕМА 1. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА НАУКА.	
ТЕМА 2. НАУКОВІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ. ДОБУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.	15
ТЕМА 3. БУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.	29
ТЕМА 4. ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.	35
ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ КАЛІГРАФІЇ	37
ТЕМА 6. ВИРОБЛЕННЯ НАВИЧОК КАЛІГРАФІЧНОГО ПИСЬМА В УЧНІВ	46
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	62

Передмова

«Методика навчання української мови з каліграфією» один із основних курсів спеціальності 013 «Початкова освіта». Він забезпечує теоретичну і практичну підготовку майбутніх вчителів початкової школи.

Метою цього курсу є забезпечення підготовки майбутнього фахівця до здійснення професійної діяльності в галузі навчання молодших школярів української мови у відповідності з останніми тенденціями та технологіями навчання в Новій українській школі.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- розкрити зміст і завдання кожного з розділів дисципліни;
- розкрити сутність змістових ліній Державного стандарту початкової загальної освіти; ознайомитися із змістом підручників з української мови для початкових класів;
- з'ясувати теоретичні та практичні питання навчання каліграфії;
- охарактеризувати науково обґрунтовані і підтверджені досвідом принципи, методи і прийоми роботи з школярами;
- ознайомити з системою вправ і методикою їх застосування при вивченні мовних одиниць;
- показати форми підготовки вчителя до організації навчального процесу;
- підготувати майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепції мовної освіти.

У результаті вивчення курсу студент повинен – знати:

- Концепцію Нової української школи щодо навчання читання, змістові лінії Державного стандарту галузі «Мови і літератури», «мовно-літературної» освітньої галузі;
- зміст навчальної програми, нових підручників з української мови, зміни до них;
- теоретико-методичні засади викладання методики навчання української мови у початковій школі;
- предмет, завдання та зміст даної дисципліни;

- основи організації навчального процесу у початковій школі.

У відповідності до сучасних соціальних замовлень підготовка фахівців має ґрунтуватися на методологічній основі. Молодші бакалаври спеціальності 013 «Початкова освіта» повинні володіти не тільки знаннями із зазначених дисциплін, а й професійними вміннями і навичками – студент повинен вміти:

- визначати мету й завдання уроків;
- аналізувати програми і підручники з української мови для початкової школи;
- реалізовувати змістові лінії Державного стандарту галузі;
- застосовувати традиційні й інноваційні методи навчання;
- добирати систему вправ та обґрунтувати методику їх проведення на відповідному етапі засвоєння знань, формування умінь та навичок;
- здійснювати аналіз уроку української мови;
- раціонально та науково обґрунтовано організовувати самостійну роботу учнів;
- правильно контролювати та оцінювати знання, вміння і навички учнів;
- самостійно розробляти конспекти уроків різних видів і типів за основною дидактичною метою та проводити їх у школі; раціонально добирати, а при необхідності виготовляти дидактичний матеріал, наочність до занять відповідно до їх пізнавальної мети;
- своєчасно й уміло використання ТЗН і засоби мультимедіа для проведення занять з мовознавчих дисциплін;
- співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета.
- працювати над психолого-педагогічною та методичною літературою, упроваджувати елементи передового педагогічного досвіду.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти набувають компетентностей:

Загальних: здатність до спілкування державною та рідною мовами (усно і письмово). Здатність осмислювати основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені в змісті та структурі Державного стандарту, чинних

програмах з української мови для учнів початкової школи в умовах Нової української школи.

Фахових: Здатність дотримуватися вимог нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу в початковій школі.

Здатність до використання системи теоретичних знань з освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, та методик їх навчання.

Здатність застосовувати комунікативні знання, вміння, навички, стратегії й тактики комунікативної поведінки.

Здатність до використання інновацій у педагогічній діяльності.

Здатність до рефлексії та професійного розвитку.

Зміст курсу методики навчання української мови з каліграфією включає шістнадцять розділів.

Опрацювання курсу «Методика навчання української мови з каліграфією» в системі підготовки вчителя початкових класів передбачає різні види діяльності студентів: аудиторну роботу (лекції, практичні заняття), лабораторні заняття (в школі), самостійну роботу.

Представлений навчально-методичний посібник уміщує навчальну програму дисципліни, опорні конспекти лекцій, завдання до самостійної роботи. Списки літератури містять державні документи, посібники, журнальні статті, які вийшли за останні роки у фахових виданнях.

Лекційний курс передбачає висвітлення основних питань методики навчання української мови з тем «Методика навчання української мови як педагогічна наука», «Наукові основи методики навчання грамоти», «Теоретичні питання методики навчання каліграфії», «Вироблення навичок каліграфічного письма в учнів» і є науково-теоретичною базою, що забезпечує усвідомлення й засвоєння конкретних прикладних питань вивчення мови в школі.

Посібник буде сприяти вдосконаленню професійної підготовки вчителя початкової школи, формуванню методичного мислення та професійно значущих компетентностей.

Структура навчальної дисципліни.

Теми лекційних занять

№п/п	Назви тем	Кількість годин
1.	Тема 1. Методика навчання української мови як педагогічна наука.	2
2.	Тема 2. Наукові основи методики навчання грамоти. Добукварний період навчання грамоти.	2
3.	Тема 3. Букварний період навчання грамоти.	2
4.	Тема 4. Післябукварний період навчання грамоти.	2
5.	Тема 5. Теоретичні питання методики навчання каліграфії.	2
6.	Тема 6. Вироблення навичок каліграфічного письма в учнів.	2

Опорні конспекти лекцій

Тема 1. Методика навчання української мови як педагогічна наука

План

1. Теорія та методика навчання української мови як наука.
2. Зв'язок методики навчання української мови в початкових класах з іншими науками.
3. Принципи, методи і прийоми навчання рідної мови.
4. Концепція Нової української школи: мовна освіта.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти, аналіз змістових ліній галузі Мови та літератури. Навчальні програми з української мови, їх структура.
6. Діючі та альтернативні підручники.

Основні поняття теми: методика навчання української мови, лінгводидактика, метод навчання, засоби навчання, принципи навчання.

Рекомендована література: [2, 5, 6, 38].

1. Теорія та методика навчання української мови як наука.

Методика навчання української мови – це педагогічна наука про навчання учнів української (державної) мови; засвоєння ними знань про мову, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок; наука про технологію застосування принципів, методів, прийомів і засобів навчання залежно від дидактичної мети й завдань, характеру матеріалу, етапу навчання, методи формування каліграфічних умінь.

Методика викладання української мови в початкових класах визначає теоретичні аспекти навчання мови учнів 1-4 класів і рекомендує ефективні методи і прийоми вдосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів, формування в них засобами мови і літератури наукового уявлення про мову як знакову систему.

Щоб успішно навчати дітей, треба:

- 1) визначити зміст навчання,

- 2) мати матеріал для роботи з учнями,
- 3) розробити методи (тобто способи досягнення певних результатів у вивченні навчальної дисципліни) і прийоми викладання предмета; розробити систему мовних, мовленнєвих, комунікативних вправ і завдань.

Джерела збагачення методики:

- 1) практичний досвід, узагальнення передового педагогічного досвіду;
- 2) розвиток мовознавства та літературознавства як основних базових наук;
- 3) розвиток суміжних наук — психології, дидактики;
- 4) новітні дослідження в галузі теорії навчання мови;
- 5) методичний експеримент;
- 6) створення нових програм, підручників, нових практичних систем навчання, конструювання нових типів уроків тощо.

Методика мови, як і методика будь-якої іншої дисципліни, складається з двох частин:

- 1) теоретична;
- 2) практична.

Теоретична – встановлює місце і завдання викладання мови в школі, формулює наукові основи методики, розглядає історію виникнення і розвитку методів початкового навчання, визначає структуру і форми організації навчального процесу за відповідною програмою, опрацьовує наукові вимоги до підручників і посібників з мови.

Практична – пропонує конкретні методи, прийоми навчання, механізм упровадження конкретних методів та прийомів у процес вивчення мови.

1. Зв'язок «Методики навчання української мови з каліграфією» з іншими науками.

Методика навчання української мови з каліграфією тісно зв'язана з іншими з іншими науками (Рис.1).

(Проблемне питання до студентів: розгляньте карту знань та визначте з якими науками тісно зв'язана «Методика навчання української мови з каліграфією»).

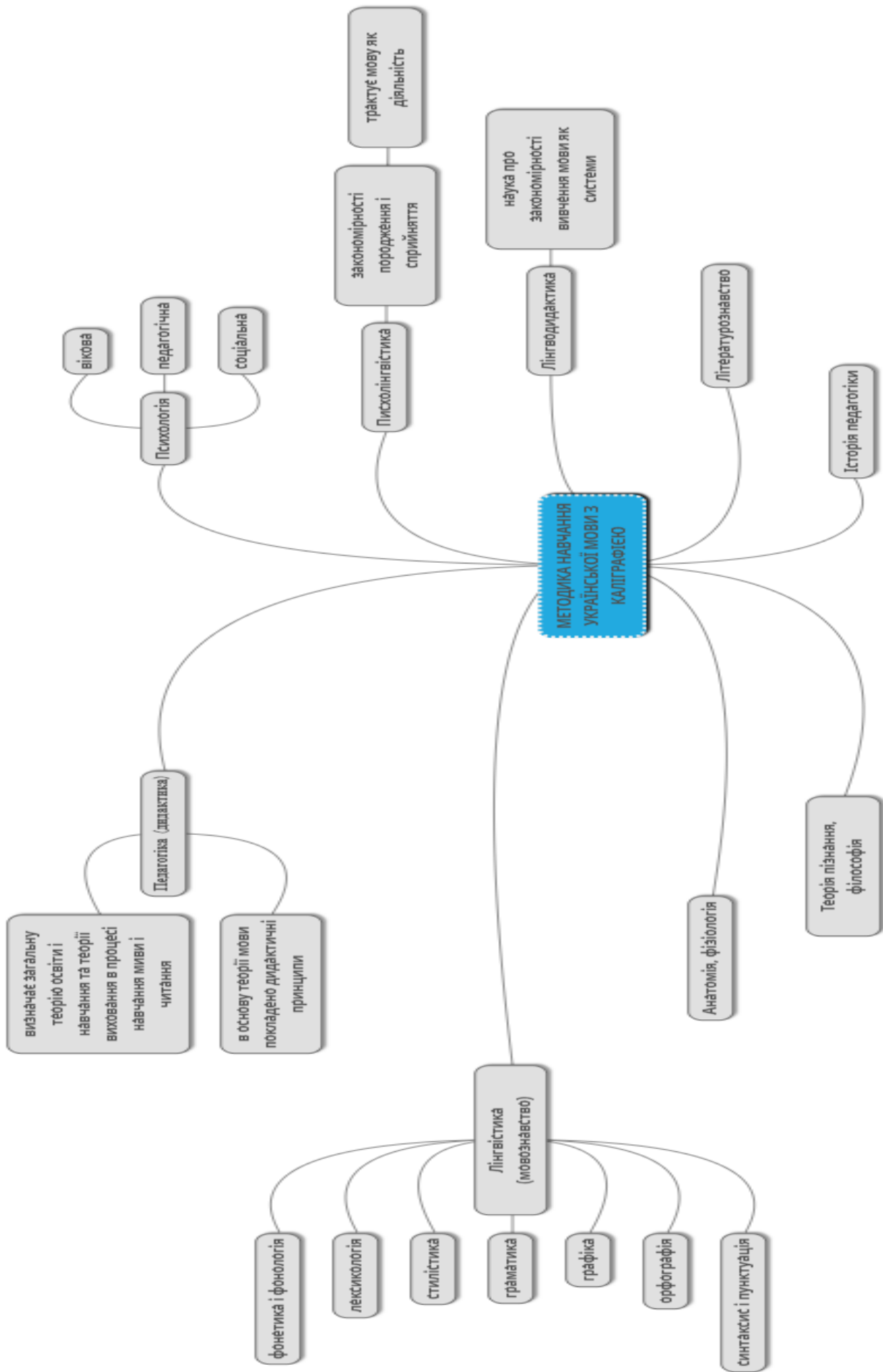

Рис.1. Зв'язок «Методики навчання української мови з каліграфією» з іншими науками

3. Принципи, методи і прийоми навчання рідної мови.

Спираючись на теоретичні основи педагогіки і психології, методика навчання рідної мови використовує загальнодидактичні (Рис.2) та лінгводидактичні (Рис.3) принципи.

(Проблемне питання до студентів: розгляньте карти знань Рис.2 та Рис.3 і з'ясуйте, які принципи використовує «Методика навчання української мови з каліграфією»).

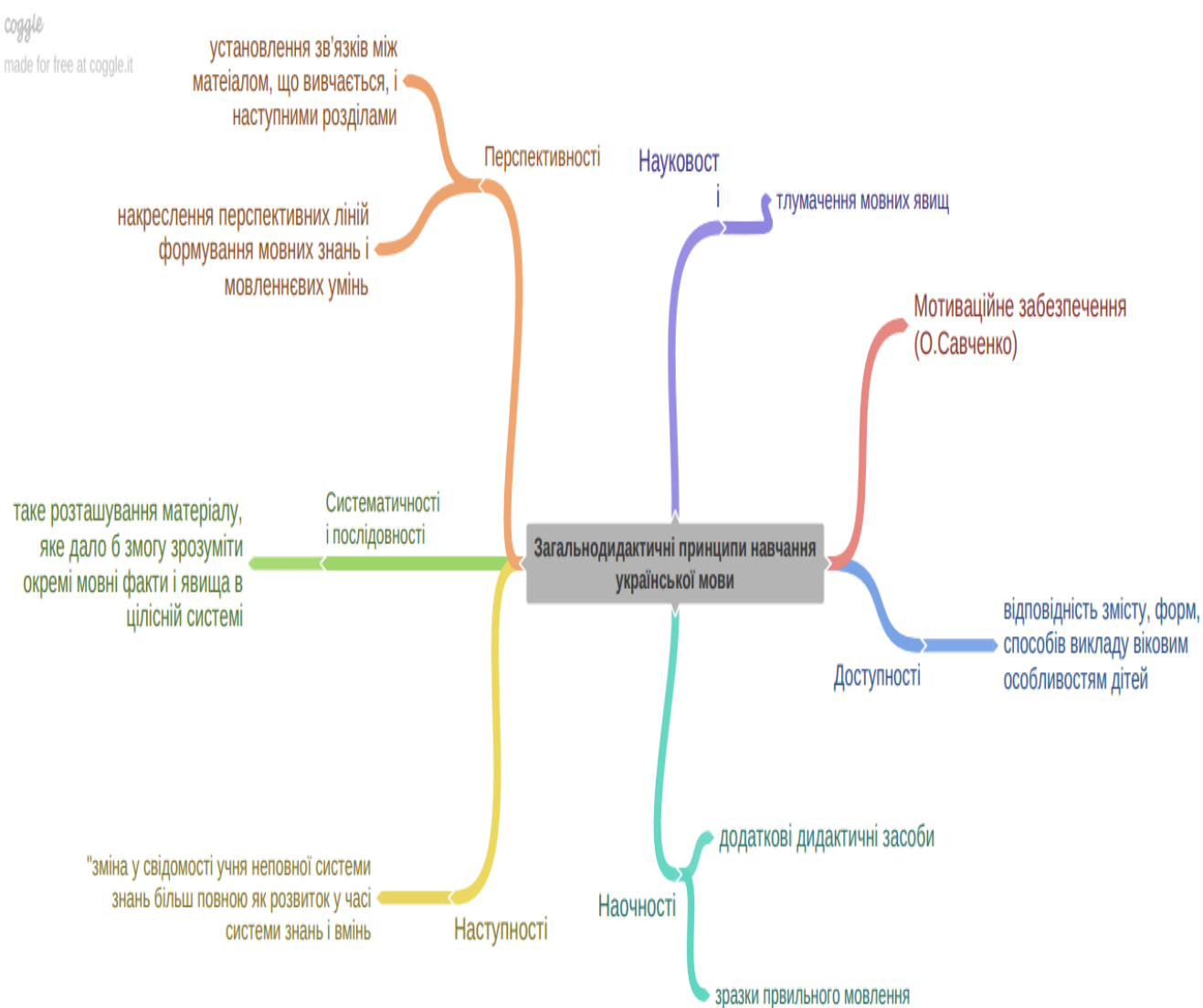

Рис.2. Загальнодидактичні принципи

Рис.3. Лінгводидактичні принципи

Класифікація методів навчання мови можлива за такими ознаками:

- за характером керівництва розумовою діяльністю учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково пошуковий, дослідницький;
- за джерелом знань: наочні, словесні, практичні;
- за напрямом діяльності: практичні, практико-теоретичні, теоретичні.

Інтерактивні технології навчання:

1. Метод проектів .
2. Метод ПРЕС.
3. Мозковий штурм («мозкова атака»).
4. Метод гронування (асоціативний куш).
5. Мікрофон.
6. Акваріум.

Кожен метод має свою структуру і передбачає використання різних прийомів. На уроках української мови використовуються такі методичні прийоми:

- аналіз (поділ слів на звуки, морфеми тощо);
- синтез (утворення складів з окремих звуків, речень зі слів тощо);
- порівняння (різна вимова голосних і приголосних);
- мовний розбір: частковий і повний (фонетичний, морфологічний та ін.);
- списування (як орфографічна вправа) тощо.

4. Концепція Нової української школи: мовна освіта.

У Законі України «Про освіту, Концепції Нової української школи сформульовано зміст мовної освіти для здобувачів першого рівня.

Стаття 7. Мова освіти 1. Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.

Держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти.

Особам, які належать до національних меншин України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини. Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної і загальної середньої освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідного корінного народу. Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідного корінного народу України поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, гарантується право на вивчення мови відповідних корінного народу чи

національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства (Закон України «Про освіту»).

До ключових компетентностей належать:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних 9 комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування (Державний стандарт початкової освіти).

5. Державний стандарт початкової загальної освіти, аналіз змістових ліній галузі «Мови та літератури», (мовно-літературна). Навчальні програми.

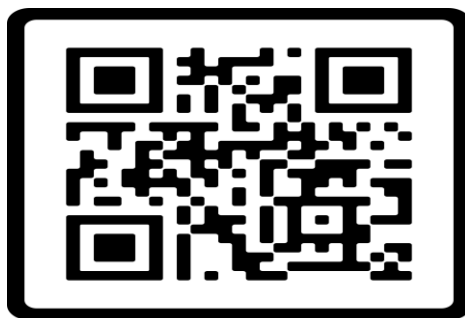
(Проблемне питання для студентів. «Мозковий штурм»: відскануйте QRкод і з'ясуйте:

1. Що таке «Державний стандарт частина», «Формувальне оцінювання», початкової загальної освіти», «Підсумкове оцінювання», «Навчальний план», «Базовий Компетентність»?

навчальний план», «Інваріативна

2. За якими змістовими лініями будується курс навчання української мови в початкових класах?).

3. Які повинні бути створені осередки в навчальній кімнаті?

Діючі та альтернативні підручники для початкової школи			
1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
			

Завдання для самостійної роботи

1. Поміркуйте, чому вивчення методики навчання української мови починається з 2 курсу?
2. Визначте, з якими науками пов'язана методика навчання української мови в початковій школі? Як вони впливають на лінгвометодичну підготовку вчителя початкової школи?
3. Визначте, що важливіше для вчителя початкової школи – теоретична чи практична підготовка? Якими професійними компетентностями має володіти сучасний учитель, щоб якісно викладати українську мову в початковій ланці школи?
4. Підготуйте короткий огляд історії методики навчання української мови (письмово).
5. Підготувати презентацію на тему: «Сучасні методисти в галузі методики навчання української мови в початковій школі».
6. Скласти глосарій до теми практичного заняття.

Тема 2. Наукові основи методики навчання грамоти. Добукварний період навчання грамоти.

План

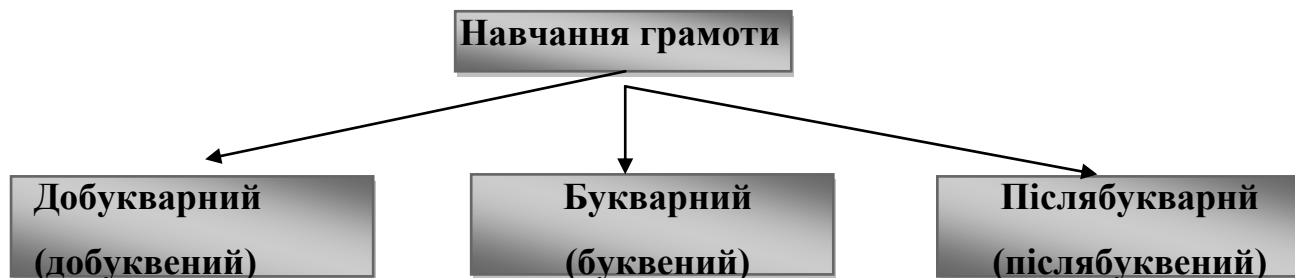
1. Мета навчання грамоти – побудова процесу навчання грамоти за визначеними змістовими лініями Державного освітнього стандарту загальної початкової освіти. Періоди навчання грамоти
2. Лінгвістичні і психолого-педагогічні засади методики навчання грамоти.
3. Методи навчання грамоти, їх класифікація.

4. Загальна характеристика звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.
5. Прийоми звукового аналізу, синтезу.
6. Формування в першокласників початкових мовних уявлень
7. Методика підготовки першокласників до письма. Умови успішного навчання письма. Особливості навчання письма ліворуких дітей.
8. Аналіз Букваря.
9. Орієнтовний план уроку письма в добукварний період.

Основні поняття теми: навчання грамоти, періоди навчання грамоти, ранкові зустрічі, звуковий аналітико-синтетичний метод, прийоми аналізу і синтезу, інноваційні методи, добукварний період навчання грамоти, розвиток усного зв'язного мовлення, аудіювання, мовний звуковий аналіз.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Мета навчання грамоти – побудова процесу навчання грамоти за визначеними змістовими лініями Державного освітнього стандарту загальної початкової освіти. Періоди навчання грамоти.

Завдання добукварного періоду: ознайомити дітей зі школою, класом, шкільним подвір'ям, першою книгою – «Букварем», і «Зошитом для письма»; правилами поведінки в школі (на уроці, перерві), організувати дитячий колектив, ознайомити учнів з окремими мовними поняттями. Завдання букварного періоду: засвоєння учнями графічної системи української мови як на уроках читання, так і на уроках письма, розвиток зв'язного мовлення. Післябукварний період: узагальнення знань, умінь і навичок, отриманих у добукварний та букварний періоди навчання грамоти, розвиток зв'язного мовлення, списування слів, речень, текстів. Зміст вивчення тем побудований на основі інтеграції, тематичних тижнів.

2.Лінгвістичні і психолого-педагогічні засади методики навчання грамоти.

Лінгвістичні основи (усне й писемне мовлення, слово, речення, склад, наголос, звук – голосний (наголошений, ненаголошений), приголосний (твердий, м'який).)

Психологічні особливості. У цьому віці центром психічного розвитку дитини стає формування довільності всіх психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення). Протягом усього молодшого шкільного віку дитина вчиться керувати своєю поведінкою, психічними процесами, адже вимоги до неї з перших днів перебування у школі передбачають досить високий рівень довільності. Тому молодший школяр долає свої бажання і здатен керувати власною поведінкою на основі заданих зразків, що сприяє розвитку довільності як особливої властивості психічних процесів і поведінки. Поряд із засвоєнням змісту наукових понять дитина оволодіває способами організації нового для неї виду діяльності – навчання.

Загальнодидактичні вимоги до навчання грамоти.

а) виховний характер уроку, чіткість виховної мети: які моральні якості будуть розвиватися на уроці;

б) чіткість навчальної мети уроку: що нового діти дізнаються, чого навчаються, які навички і вміння будуть розвиватися, яка стадія розвитку цих умінь і навичок, який буде рівень їх пізнавальної активності, мислення, який буде етап вивчення теми і т. ін.;

в) наступність і перспективність уроку, його зв'язок із попередніми і наступними уроками, його місце серед уроків даної теми, з даного розділу програми;

г) розмаїття методичних засобів і прийомів роботи, варіативність роботи над матеріалом, залежність вибору методичних засобів від характеру матеріалу і завдань навчання, доступність методики – її цікавий та ігровий характер; г) диференційований та індивідуальний підхід до учнів у процесі уроку: наявність зворотного зв'язку (від учнів – до вчителя) на всіх етапах уроку; навчання учнів прийомів розумової праці («вчити учитися»), тим умінням, які є необхідною умовою успішного навчання в школі;

д) обов'язкові також й інші дидактичні вимоги – науковість, доступність матеріалу і т. ін.

Методичні вимоги до навчання грамоти:

а) обов'язковою умовою будь-якого уроку рідної мови є турбота вчителя про мовленнєве середовище: на уроці має звучати правильне, виразне, образне, точне, логічне мовлення. Усе, що використовується на уроці, має бути зразковим і за формою, і за змістом. Кожний урок має виховувати «мовне почуття», любов до рідної мови, до живого, яскравого, виразного слова;

б) на кожному уроці, як читання, так і письма, обов'язково повинна мати місце робота з розвитку мовлення учнів: збагачення, уточнення і активізація словника, складання і аналіз речень, робота над словосполученням, усні висловлювання, перекази, читання напам'ять, драматизація і т. ін.; часто ці види роботи переплітаються з іншими – зі звуковим аналізом і синтезом, із читанням, письмом та ін.;

в) на уроці читання і письма необхідними елементами повинні виступати різноманітні прийоми звукового та буквеного аналізу і синтезу – підготовка до читання або, що важливо, письма, а також самостійні вправи;

г) безпосередня робота для формування умінь і навичок читання і письма повинна займати приблизно 2/3 уроку за часом (у поняття «читання» входить підготовча робота перед читанням, а також аналіз змісту прочитаного; це можна сказати і про поняття «письмо»);

г) на кожному уроці читання і письма має використовуватися матеріал для зразка – додаткові тексти для усної роботи: уривки з творів поетів, письменників української і зарубіжної літератури, фольклорні твори;

д) уроки читання і письма складають нерозривну єдність: урок читання готує учнів до уроку письма, а урок письма є продовженням попереднього уроку читання, тобто реалізується принцип наступності й перспективності.

3.Методи навчання грамоти, їх класифікація.

Завдання для студентів. «Мозковий штурм» (Розгляньте карти знань Рис.4, Рис.5 і з'ясуйте, які традиційні та інноваційні методи й прийоми навчання грамоти).

Рис.4. Традиційні методи й прийоми

Рис.5. Традиційні методи й прийоми

Завдання для студентів. Ознайомтеся з системою вправ для навчання спілкування учнів початкових класів (Рис.6).

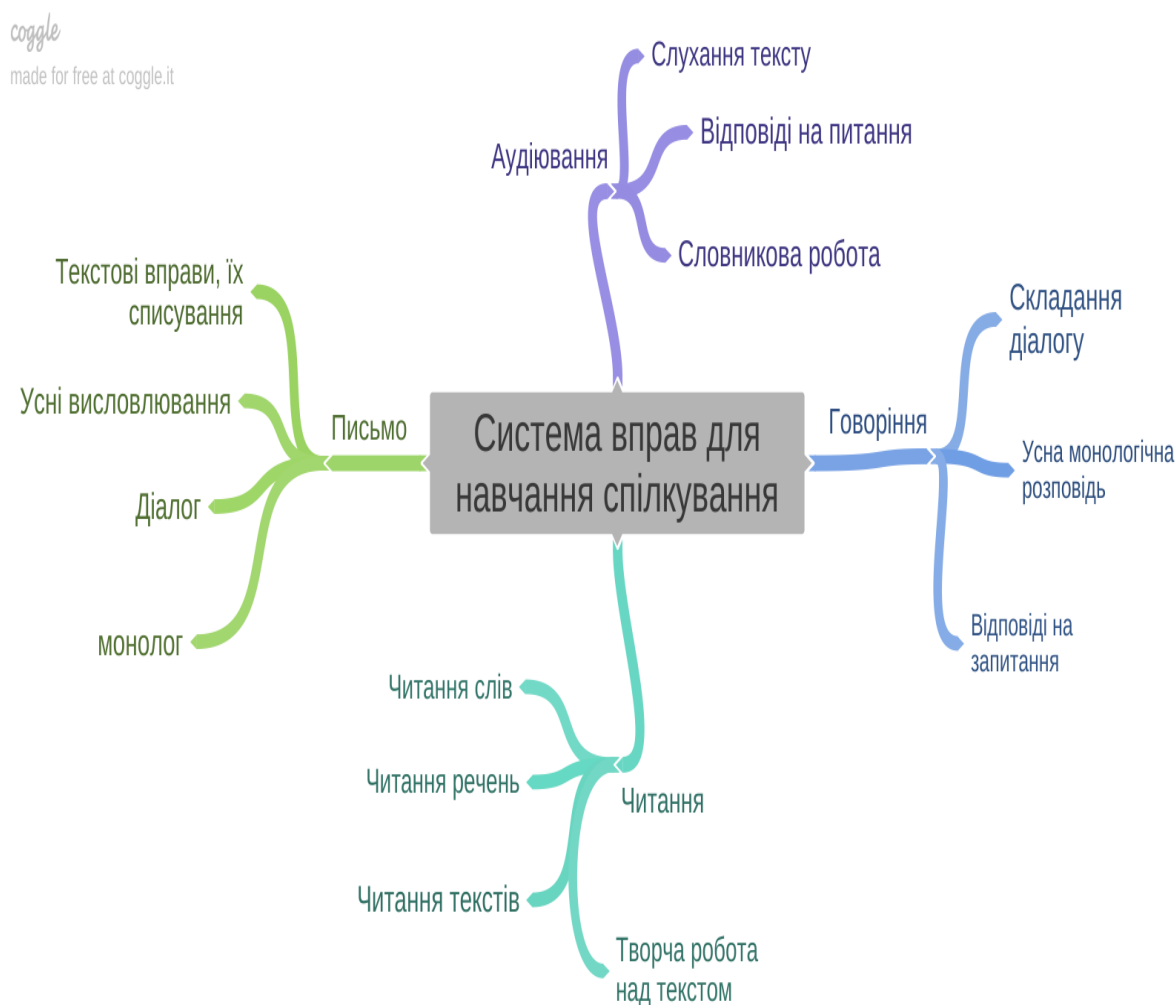

Рис.6. Система вправ для навчання спілкування

Особливістю навчання першокласників є проведення ранкових зустрічей. Ранкові зустрічі – це бесіди, розповіді, що проводяться зазвичай на початку дня, під час яких відбувається розвиток академічних, соціальних, мовленнєвих навичок дітей, упровадження демократичних цінностей, створення позитивного налаштування на день.

4. Загальна характеристика звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.

Основним методом навчання є звуковий аналітико-синтетичний. Основоположником даного методу є: К.Д.Ушинський. Цей метод ґрунтується на таких науково-методичних засадах:

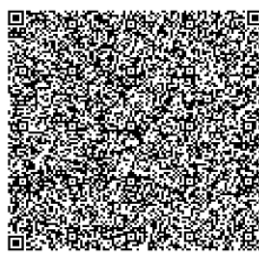
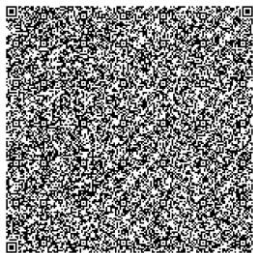
1) предметом читання є позначена буквами звукова будова слова; звуки мовлення, які дитині необхідно відтворити, читаючи слово, є тими основними мовними одиницями, якими вона оперує на початковому етапі оволодіння грамотою;

2) початкові фонетичні уявлення діти мають одержувати тільки на основі спостережень за відповідними одиницями живого мовлення (звук, голосний, приголосний, склад та ін.) з належним усвідомленням їх істотних ознак;

3) початку ознайомлення дітей з буквами має передувати період практичного засвоєння звукової системи рідної мови, так званий добукварний період.

5. Прийоми звукового аналізу, синтезу.

Відскануйте QR-код. З'ясуйте, які прийоми звукового аналізу та синтезу пропонує методика навчання української мови.

6. Особливості добукварного періоду навчання грамоти.

Завдання добукварного періоду навчання грамоти:

1. Ознайомити дітей зі школою, класом, шкільним подвір'ям, першою книгою – «Букварем», «Зошитом для письма»; правилами поведінки в школі (на уроці, перерві), організувати дитячий колектив.

2. Формувати загальнонавчальні вміння і навички (організаційні, загальномовленнєві, загальнопізнавальні, контрольні-оцінні).

3. Виявити рівень підготовки кожного учня до навчання: готовність до звукового аналізу, уміння читати, писати, розповідати казки, оповідання, декламувати вірші, працювати з медіа.

4. Формувати уявлення про мовлення, речення, слово, склад, голосні і приголосні звуки, наголошений голосний звук у слові; навчити аналізувати речення та звукоскладову будову слова, спираючись на схеми речень і слів.

5. Підготувати руку дитини до письма.

6.Розвивати усне мовлення (слухання – розуміння, говоріння) та мислення першокласників на основі інтеграції тем.

7.Виховувати в найменших школярів високе громадянське почуття, кращі моральні якості, естетичні смаки.

8. Вироблення в учнів фонематичного слуху, удосконалення їхньої звуковимови.

7.Формування в першокласників початкових мовних уявлень

Поняття «речення» вивчається практично: від слова до речення із застосуванням піктограм.

Алгоритм поділу слів на склади:

1) прикладання руки тильною стороною до підборіддя. При вимові слова відчуваємо, як підборіддя торкається руки. Скільки разів воно торкнулося руки, стільки складів у слові;

2) відстукування рукою по парті під час вимови слова стільки разів, скільки складів у слові;

3) помаху рукою поставленою на лікоть, вправо – вліво одночасно з вимовою слова.

Застосовуються такі прийоми визначення наголошеного голосного в складі:

1) злита вимова слова з протягуванням наголошеного голосного звука в ньому.

2) вимова слова в питальній формі.

3) вимова слова в окличній формі.

4) злита вимова слова з одночасним помахом рукою зверху вниз. На сильнішу долю рука торкається парті.

Підготовка до письма включає такі етапи:

1)загальна підготовка руки й ока дитини до письма;

2)формування уміння правильно сидіти за партою під час письма, належним чином тримати олівець, ручку в руці, зошит на парті, орієнтуватись в сітці зошита; обводити контури малюнків, фігур за трафаретами; заштриховувати контурні малюнки різноспрямованими лініями, розфарбовувати малюнки.

За наявності кількох ліворуких дітей у класі бажано саджати їх парами. Розрізняють три способи письма лівою рукою:

1. Перший спосіб є дзеркальним відображенням «праворукого» письма. Таке положення руки значно утруднює процес навчання, оскільки всі зразки розміщуються зліва. А тому дитина не має можливості орієнтуватися на них. Відповідно доцільним для ліворуких дітей є розміщення зразків у рядку справа.

2. Другий спосіб полягає у тому, що кисть лівої руки з ручкою розміщується над рядком. Цей спосіб дає дитині можливість орієнтуватися на поданий зразок чи написане раніше і зменшує кількість помилок під час письма. Саме до такого способу письма спонтанно й найбільш часто приходять діти-лівші.

3. Під час письма третім способом кисть лівої руки з ручкою знаходиться під рядком. Такий спосіб вважається найбільш зручним, оскільки дитині не доводиться вивертати кисть руки, добре видно зразок. Однак, пишучи у такий спосіб, діти порушують вимоги «праворукої» каліграфії: букви не мають нахилу вправо, а, навпаки, нахилені вліво.

8. Аналіз Букваря

«Буквар» Захарійчук М.Д. 2018р.

Навчальний зміст підручника «Буквар» (1 і 2 частина) розроблений відповідно до:

- Закону України «Про освіту»;
- Державного стандарту початкової освіти;
- Типової освітньої програми мовно – літературної галузі (програма колективу авторів під керівництвом Савченко О. Я.)

Спрямований на реалізацію компетентнісного підходу в навчальному процесі молодшого школяра, а також на розвиток його мовленнєвої креативності.

Навчальний зміст підручника зорганізований на принципах:

- дитиноцентрованості;
- природовідповідності;
- науковості;
- доступності;
- логічної послідовності.

Навчальний зміст має потенціал для формування в учнів наскрізних умінь, предметних та ключових компетентностей.

Загальна кількість годин: 238. **Тижневе навантаження:** 7 годин. **Змістові лінії:** «Взаємодіємо усно»; «Читаємо»; «Взаємодіємо письмово»; «Досліджуємо мовні явища»; «Досліджуємо медіа».

Умовні позначення Під піктограмою пропонуємо текст для сприймання учнем усної інформації, аудіювання – слухання- розуміння почутого, побаченого, а також для диференційованого навчання. Текст читає вчитель або сприяє аудіопрослуховуванню (відповідний QR-код). Піктограма вказує на рубрику «Нехай тобі почитають» Під піктограмою пропонуємо мовні, мовленнєві, інтелектуальні ігри. Під піктограмою пропонуємо чотири питання на виявлення сформованості предметних компетентностей.

Основні методи роботи: звуковий аналітико – синтетичний (в основі якого аналіз і синтез звука); метод цілих слів (в основі якого читання цілими словами із мінімальною кількістю невідомих літер); ігровий метод (в основі якого ігри з одиницями мови: мовні, мовленнєві, інтелектуальні). метод проектів (в основі якого колективна та індивідуальна проектна діяльність учнів).

Структура підручника: добукварна частина; букварна частина; післябукварна частина.

Добукварна частина: Змістова лінія «Взаємодіємо усно».

Теми: 1.Знайомимося: я і моя родина. 1.2. Я допомагаю своїй родині. 1.3. У гості до бабусі й дідуся

2. Ми – школярі. 2.2. Моя школа. 2.3. Дорога до школи.

3. Мій день. 3.2.Моє дозвілля 3.3.Вихідні з батьками та друзями.

4. Сонячна країна – моя Україна. 4.1 Мої права та обов'язки. 4.3. Україна на планеті Земля. **Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»**

Теми: Слово; склад, звуки (голосні, приголосні); слова – назви предметів; слова – назви ознаки; слова – назви дії; речення; текст.

НОВИЗНА сезонно – тематичне упорядкування навчального змісту (осінь, зима, весна). Такий підхід уможливорює реалізацію міжпредметних зв'язків та часткову інтеграцію. Початок кожної пори року позначений розворотами «Осінні свята України», «Зимові свята України», «Весняні свята України». **Зміст розворотів дозволяє учителю використовувати метод проектів.**

Як це працює: Проект «Зимові свята України». 1.Тема дослідження: Святкування зимових свят України першокласниками у класі, школі,

Мета проекту: сприяти підвищенню зацікавленості дітей відповідною тематикою; розвивати пошукову та пізнавальну активність, самостійність, креативність мислення, творчість, артистизм; виховувати повагу до звичаїв і традицій українського народу. **Основним матеріалом** для проекту є розворот підручника «Зимові свята України» додатковим – матеріал по темі, який підготував учитель.

Створення плану діяльності учнів Планом реалізації цього проекту може бути план, складений самими дітьми. Кожна дитина може запропонувати своє бачення (бажання) щодо участі у проекті, як то: вивчити віршик, пісеньку, написати листа (створити малюнок свого бажання) Святому Миколаю, виготовити іграшки, прикраси на ялинку, підготувати концерт для батьків (учнів інших

класів, школи, людей похилого віку, лікарень), спільні колядування, щедрування тощо.

Презентація результатів проекту. Результатом цього проекту може бути презентація колективної (спільний концерт, вистава, щедрування, відвідини людей похилого віку, класна святкова газета, виставка малюнків, плакатів тощо) та індивідуальної роботи (виготовлення іграшок, вітальних листівок, вивчення віршів, колядок, написання листів тощо).

Новизна Така ж робота може бути запропонована до теми «Весняні свята України».

Пропонуємо матеріал для моніторингу навчальних досягнень учня (Програма...): формувальний (вербальний) після кожної теми (у нашому випадку – букви – звука).

Рубрика «Мої навчальні досягнення. Я умію, можу» пропонує матеріал для підсумкового (вербального) оцінювання на певному етапі, зокрема після першого (другого) семестру, що допоможе вчителю відстежувати особистісний розвиток дитини та хід опанування навчальним досвідом як основою набуття відповідних компетентностей.

Уперше введена рубрика «Нехай тобі почитають», яка включає малюнки до творів, які вчитель або батьки можуть обговорити з дітьми або їм почитати

Уперше матеріал для **читання – слухання** пропонується як аудіозапис (відповідний QR-код), що сприятиме формуванню позитивного емоційно-ціннісного ставлення до дитячої книжки.

Навчальний зміст включає систему різножанрових художніх текстів сучасних українських письменників, а також відомих зарубіжних письменників. Герої текстів своєю поведінкою сприятимуть формуванню основних рис і чеснот (патріотизму, толерантності, співчуття, справедливості тощо), набуттю емоційно-чуттєвого досвіду, допомагатимуть моделювати свою власну поведінку.

Рубрика «Вчуся слухати – розуміти» забезпечує диференційоване навчання. Текст, який виділений іншим шрифтом і блакитною смужкою, призначений для диференційованого навчання, а саме: читання дітьми з різним рівнем читацьких умінь формує особистісні якості дитини. Діти можуть виступати в ролі помічника вчителя.

Уперше для формування читацьких компетентностей уведено **міні-п'єси**. Це уможлиблює творче читання текстів (розігрування в особах з дотриманням вербального та невербального мовлення для передачі емоцій та настрою), фантазування.

9.Орієнтовний план уроку письма в добукварний період.

I. Організація до уроку. Повторення гігієнічних і технічних правил письма (сидіння за партою).

II. Актуалізація опорних знань. Відтворення матеріалу, вивченого на уроці читання, взаємозв'язок між уроком читання, розгляду ілюстративної сторінки зошита, складання короткої розповіді або речення за малюнками, аналіз поданих схем речень, доповнення незавершених схем звукоскладової будови слова.

III. Повідомлення теми і завдань уроку, ознайомлення з зоровим (малюнковим планом уроку).

IV. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу.

1. Показ, написання нового елемента вчителем на дошці з коментуванням рухів руки.

2. Письмо в повітрі за зразком рухів учителя.

3. Розгляд зразків елементів, поданих у рядку зошитах.

4. Написання елементів на основі їх пунктирних зображень.

5. Написання елементів у першому рядку (перегляд учителем виконання роботи, зосередження уваги учнів).

6. Розгляд написань у наступному рядку, пояснення вчителем цих написань, самостійне дописування учнями.

7. Розфарбовування малюнків, що містяться на сторінці зошита (кольоровими олівцями). Складання розповіді на основі тематичного тижня.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть план-конспект уроку добукварного періоду навчання грамоти із застосуванням інноваційних методів навчання (тема за вибором студента).

2. Складіть план-конспект уроку добукварного періоду з читання за одним із сучасних букварів.

3. Побудуйте один урок добукварного періоду з письма.

4. Охарактеризуйте чинні Букварі.

Тема 3. Букварний період навчання грамоти.

План

1. Букварний період навчання грамоти, його специфіка.

2. Види мовленнєвої діяльності у букварний період навчання грамоти.

3. Методика формування початкових умінь і навичок читання. Методика ознайомлення з новою буквою та звуками, що їх позначає. Методика написання букви.

4. Види і способи читання в букварний період. Методика опрацювання текстів букваря у букварний період.

Основні поняття теми: буква, звук, мовленнєва діяльність, аналіз, синтез, звуковий аналітико-синтетичний метод, інтеграція, інтегрований урок, текст.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44].

1. Букварний період навчання грамоти, його специфіка.

Завдання букварного періоду: засвоєння учнями графічної системи української мови як на уроках читання, так і на уроках письма. У цей період значна увага звертається на всі види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо. Для аудіювання вчитель добирає тексти соціокультурного змісту відповідно до тематичного тижня, вчить учнів уважно слухати текст і вміти відповідати на запитання.

Букварний період навчання грамоти ділився *на два етапи*.

На першому етапі учням пропонується читати слова з буквами **а, о, у, е, и, м, і, н, р** та інші (за частотою вживання та тематичним принципом).

Паралельна робота з твердими і м'якими приголосними звуками, що позначаються однією й тією самою буквою, сприяє розвитку в дітей орієнтації на букву голосного звука в складі, тобто усвідомленню *складового принципу українського письма*. Протягом букварного періоду учні поступово ознайомлюються з алфавітними назвами літер і вчать називати звуки, позначувані ними, наприклад: «У слові ліс буква – «ел» позначає звук [л'], а в слові лампа – звук [л]».

На другому етапі букварного періоду учні знайомляться з іншими способами позначення на письмі м'яких приголосних (буквами **ь, я, ю, є**); дізнаються про те,

що буквою «ге» позначаються на письмі два різні звуки – [г] і [ґ]; що буква «йот» позначає на письмі м'який приголосний звук [й], який не має парного твердого; засвоюють звукове значення букви «ща» ([шч]); відпрацьовують літературну вимову і вміння позначати на письмі звуки (африкати): [дж], [дж'], [дз], [дз']; знайомляться з роллю апострофа в українській графіці.

Важливим завданням другого етапу букварного періоду є поступовий перехід до складового способу читання слів зі збігом приголосних: гвоздика, виноград, гніздо, смерічки, женчики, серпики та ін. У букварі з метою полегшення синтетичної діяльності учнів продовжують виділятися окремі злиття у графічно ускладнених словах: хатинонька.

2. Види мовленнєвої діяльності у букварний період навчання грамоти.

Види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.
Аудіювання (процес слухання й розуміння усних висловлювань) – один із видів мовленнєвої діяльності учнів початкових класів.

Алгоритм роботи з аудіювання:

- 1) сприймання потоку звуків і розпізнавання в ньому слів, речень, абзаців тощо;
- 2) усвідомлення значень слів, речень, абзаців.

Синтезуючи та аналізуючи сприйняте висловлювання, учень має виділити в ньому цікаве, важливе й головне, а також менш важливе й другорядне.

Форми аудіювання:

1. Аудіювання мовлення співрозмовник в процесі діалогу.
2. Аудіювання розгорнутого монологічного або діалогічного мовлення інших людей.

Навчаючи молодших школярів аудіювати, необхідно здійснювати роботу за такими трьома напрямками:

1. Аудіювання під час пояснення нового матеріалу.
2. Аудіювання як елемент діалогічного мовлення.
3. Аудіювання як спеціальний різновид вправ.

Послідовність роботи вчителя щодо організації процесу аудіювання може бути такою:

1. Словникова робота (пояснення незрозумілих слів).
2. Введення школярів у мовленнєву ситуацію (формулювання завдань).
3. Процес слухання тексту й виконання завдань. Текст озвучує сам учитель або диктор. Текст читається в нормальному темпі, але паузи між реченнями дещо збільшуються.
4. Контроль прослуханого.
5. Підсумкова робота з прослуханим текстом, яка передбачає поглиблений аналіз тексту, його розповідь.

Говоріння передбачає формування умінь усно складати висловлювання, а письмо – письмові тексти.

Мовленнєвий розвиток дитини-школяра є досить широким поняттям, яке охоплює рівень сформованості звуковимовляння, його відповідність загальноприйнятим орфоепічним нормам української мови, обсяг словникового запасу та граматичну організацію мовлення.

Збагачення, уточнення й активізація словникового запасу учнів.

Найголовнішим джерелом поповнення словника першокласників є передусім сама навчальна діяльність: учні засвоюють цілу низку слів, пов'язаних із назвами шкільних приміщень, шкільного обладнання (меблів і навчального приладдя), власне навчального процесу; величезна кількість слів надходить в активний словник дитини зі сторінок підручників, за якими вона навчається в 1 класі.

У процесі збагачення мовлення учнів новими словами, тлумачення й уточнення значень відомих дітям слів учитель використовує різні відомі в методиці прийоми, серед них:

- 1) показ натуральних предметів або предметних малюнків із зображенням певного процесу, дії, якості предмета — його кольору, форми тощо;
- 2) елементарне логічне визначення предмета через вказівку на видову або родову назву та його істотну ознаку;
- 3) добір до слова одного або кількох синонімів;
- 4) добір до слова протилежних за значенням;
- 5) добір родової або видових назв;
- 6) введення нового слова в речення або словосполучення;

7) вказівка на слово, від якого пішло те, яке пояснюється, або добір спорідненого;

8) переклад російською мовою;

9) використання ілюстрації в букварі, наприклад, для пояснення слів.

3. Методика формування початкових умінь і навичок читання.

Методика знайомлення з новою буквою та звуками, що їх позначає.

Методика написання букви.

Формування умінь і навичок читання здійснюється звуковим аналітико-синтетичним методом. Структура уроку на ознайомлення з новою буквою. Проблемне питання для студентів: як ознайомити із новим звуком і буквою, що позначає.

Загальна структура уроку на опрацювання нової букви має відповідати сформульованій темі, наприклад: «Звуки [с], [с'], позначення їх буквою «ес», тобто у ній повинен відображатися провідний принцип аналітико-синтетичного методу навчання грамоти – від звука до букви. Основна частина уроку, на якому учні ознайомлюються з новою буквою, може складатися з таких видів роботи:

I. Підготовчі артикуляційно-слухові вправи.

1. Виділення звуків [с], [с'] на основі предметних малюнків (зрідка із скоромовки, наприклад: Босий хлопець сіно косить, роса росить ноги босі).

2. Активне вимовляння виділених звуків, спостереження за їх артикуляційними особливостями (якими мовними органами і в який спосіб створюється перешкода на шляху струменя видихуваного повітря).

3. Віднесення виділених звуків до приголосних; зіставлення твердого і м'якого звуків на слух та за способом вимовляння; позначення їх фішками (— =). Позначення звуків буквою.

4. Вправи на впізнавання звуків [с], [с'] у заданих учителем словах (лось, ліс, лисиця, смола, береза (!), роса, сім, вісім, зірки (!), місяць, сонце).

5. Самостійний добір учнями слів із звуками [с], [с'] в різних позиціях.

6. Аналітичні і синтетичні та ігрові вправи із звуками [с], [с'] та з голосними (на утворення та аналіз складів-злиттів).

II. Аналіз букви «ес». 1. Учитель повідомляє, що звуки [с], [с'] позначаються на письмі буквою «ес», показує малу і велику літери. Зіставлення малої і великої літер с, С (за формою однакові, а за розміром різні). Ознайомлення з місцем букви у касі розрізної азбуки.

III. Вправи з читання.

1. Читання таблиці складів з буквою с (променеподібної чи лінійної).
2. Читання слів, поданих в аналітико-синтетичній формі.
3. Читання колонки слів за букварем.

IV. Ознайомлення з текстом.

1. Вступна бесіда на тему тексту з використанням ілюстрації в букварі.
2. Читання тексту вчителем.
3. Колективне читання-аналіз речень, побудованих зі слів і предметних малюнків.

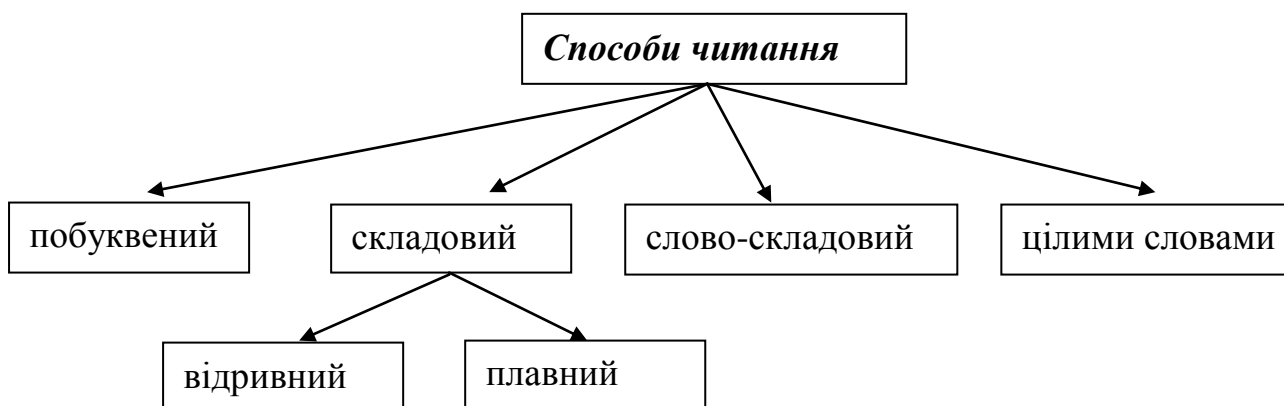
V. Підсумок уроку. Ознайомилися з новою літерою «ес», якою на письмі позначаються звуки [с], [с']. Училися читати склади і слова з буквою с.

Методика написання букви: ознайомлення з елементами букви, написання букви вчителем на дошці, у повітрі з учнями, запис у зошиті для письма.

4. Види і способи читання в букварний період. Методика опрацювання текстів букваря у букварний період

Види читання:

- мовчазне;
- голосне.

Вправи з читання. Види робіт:

- складання складів, слів із букв розрізної азбуки демонстраційного характеру та в індивідуальних касах;
- читання складових таблиць;
- читання слів, поданих в аналітико-синтетичній формі;
- читання слів у колонках з опорою на виділені злиття (з дошки, таблиці, картки);
- читання колонок слів за фонетичним, лексичним, граматичним напрямками.

Читання із підручника. Види робіт:

- читання колонок слів за Букварем;
- аналіз ілюстрацій;
- робота з моделями слів, речень, їх аналіз;
- бесіда-аналіз на тему тексту;
- читання тексту вчителем (учнями);
- колективне (індивідуальне) читання — аналіз речень, тексту,
- індивідуальне читання, читання-гра.

Творча робота над текстом. Види робіт:

- складання моделей складів, слів, речень за ознакою, вказаною учителем;
- читання-прогнозування;
- піктографічне читання;
- гра-мініатюра;
- складання речень за малюнком (предметним, сюжетним);
- словниково-логічні вправи на класифікацію, групування, вилучення зайвого, на доповнення, на підведення родових понять під видові і навпаки;
- впізнавання літери за описом;
- утворення складів, слів за вказаною ознакою, добір до моделей складів слів, речень;
- складання розповіді (казки) про букву і т. інш.

Завдання для самостійної роботи

- 1.Розробити фрагменти уроків на проведення бесід за сюжетними малюнками в «Букварі», на основі власного дитячого досвіду, спостережень, розгляду репродукцій картин.
- 2.Складіть поширений конспект уроку письма на самостійно обрану тему.
- 3.Доберіть різні жанри усної народної творчості, обґрунтуйте методику їх використання на уроках читання і письма.

Тема 4. Післябукварний період навчання грамоти.

План

- 1.Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти
- 2.Особливості уроків читання в післябукварний період навчання грамоти.
- 3.Структура і методика уроків читання

Основні поняття теми: основні завдання, післябукварний період навчання грамоти, читання, письмо, аналіз, синтез, звуковий аналітико-синтетичний метод, інтеграція, інтегрований урок, текст.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44].

1.Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти

Основні завдання післябукварного періоду:

- систематизувати знання, уміння, отримані в добукварний, букварний періоди навчання грамоти;
- удосконалення вміння читати, писати, робити елементарні аналітико-синтетичні операції з одиницями різних мовних рівнів для розвитку усного мовлення;
- розвивати мовлення учнів,
- ознайомити учнів з відомими українськими письменниками,
- списування слів, речень, текстів;
- формування в учнів самостійності і читацької активності.

2.Особливості уроків читання в післябукварний період навчання грамоти.

Матеріалом для читання є невеликі прозові і віршові тексти. Опрацювання цих текстів сприяє розвитку мовлення першокласників, розширенню їх світогляду,

вихованню патріотичних, громадянських почуттів, високих моральних якостей. Значна увага звертається на завдання інтегрованого змісту. Проводиться системна робота з розвитку мовних компетенцій.

Особливості читання.

З метою відпрацювання способів читання (цілими словами, зв'язно) та техніки (швидкості, виразності, правильності, усвідомленості) учитель використовує в роботі як із сильнішими, так і зі слабшими учнями різноманітні дидактичні матеріали з читання, періодичні дитячі видання, ілюстровані книжки для дітей, а також навчальні посібники, призначені для позакласного читання в 1 класі.

Уроки читання в післябукварний період тісно пов'язуються з уроками письма. Так, на уроках читання учням пропонується на дошці по кілька речень, записаних рукописним шрифтом, а на уроках письма практикується списування з друкованого шрифту слів, словосполучень і речень. На всіх уроках післябукварного періоду застосовуються аналітико-синтетичні вправи з різними мовними одиницями: реченнями, словами, звуками.

Урок читання в післябукварний період наближається до уроків формування навички читання і літературного розвитку.

3. Структура і методика уроків читання

Працюючи над текстами післябукварного періоду, необхідно застосувати такі види і прийоми роботи, які сприяли б формуванню навичок свідомого читання, зокрема:

- 1) підготовка до сприймання твору;
- 2) вірцеве читання вчителем;
- 3) словниково-орфоепічна робота;
- 4) кількаразове читання творів;
- 5) бесіди за малюнками Букваря і додатковими ілюстраціями;
- 6) бесіда за змістом прочитаного;
- 7) відповіді на запитання вчителя за змістом прочитаного;
- 8) знаходження відповіді на питання вчителя у тексті твору;
- 9) пошепкове читання тексту з метою відстукування відповіді на попередньо поставлене вчителем запитання;

- 10) вибіркоче читання;
- 11) ділення тексту на частини;
- 12) знаходження в тексті слів для підпису, що відповідає змісту малюнка;
- 13) переказ тексту (близький до тексту, стислий, продовження тексту за уявою);
- 14) мовний аналіз тексту;
- 15) вправи з розвитку мовлення.

На уроці письма учні списують тексти.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть план-конспект уроку післябукварного періоду за тематичним тижнем.
2. Складіть поширений конспект уроку письма на самостійно обрану тему
3. Доберіть різні жанри усної народної творчості, обґрунтуйте методику їх використання на уроках читання і письма
4. Розкрийте види самостійної роботи, методику їх організації на уроках читання, письма.

Тема 5. Теоретичні питання методики навчання каліграфії

План

1. Методика каліграфії як наука. Завдання навчання каліграфічного письма, програмові вимоги до нього.
2. Методи каліграфічного письма.
3. Умови навчання каліграфічного письма.
4. Письмове приладдя (зошити для письма, ручка, крейда, класна дошка тощо).
5. Наочність з каліграфії.

Основні поняття теми: каліграфія, методи навчання каліграфії, навчальне приладдя.

Рекомендована література [1; 2; 3; 9; 14; 16; 23; 34; 35; 39]

1.Методика каліграфії як наука. Завдання навчання каліграфічного письма, програмові вимоги до нього.

Каліграфія (від гр. красивий почерк) – це мистецтво розбірливо, чисто і красиво писати. На позначення цього терміна колись вживалися й інші назви: краснопис, чистописання.

Завдання навчання каліграфічного письма:

- 1) навчити майбутнього вчителя початкової школи правильного, чіткого, швидкого й красивого письма;
- 2) виправити наявні хиби в його почерку;
- 3) виробити техніку письма крейдою на дошці й у зошиті.

Етапи вивчення каліграфії, як науки:

- навчання дітей письма елементів написання букв;
- написання малих і великих букв алфавіту;
- поєднання букв у склади, буквосполучення та слова, вироблення навичок написання їх;
- удосконалення графічних навичок письма шляхом проведення каліграфічних хвилинок на уроках фонетики, граматики та правопису.

Методика каліграфії як навчальний предмет:

- розкриває різноманітні методи, прийоми і способи в навчанні каліграфії,
- визначає закономірність розвитку техніки письма в молодшому і старшому віці,
- дозволяє запобігти помилкам при написанні буквених елементів, букв, слів, речень.
- містить різноманітні поради щодо виправлення неохайного, неправильного почерку.

Формування графічних навичок, техніки письма є важливою складовою початкового навчання. Необхідно прагнути, щоб письмо молодших школярів було охайним розбірливим; його швидкість має задовільняти навчальні: потреби учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Робота над каліграфією, технікою письма не обмежується періодом навчання грамоти, а продовжується в наступних класах. Увага до цього аспекту

письма необхідна не тільки під час виконання школярами спеціальних вправ у написанні окремих літер, їх елементів, буквосполучень, слів, а й під час виконання всіх інших письмових робіт (списування, письмо під диктування, з пам'яті та ін.).

Важливим завданням учителя є формування в учнів уміння писати на дошці з орієнтацією на її площину, регулювати розміри букв, дотримуватися горизонтальності рядків, доцільно розташовувати матеріал і т. ін..

Робота з письма передбачає формування у школярів культури оформлення письмових робіт (відступ від попередньої роботи чи від верхнього краю сторінки, розташування на рядку заголовка, дотримання абзаців, полів, охайність підкреслень, виправлень та ін.).

2. Методи каліграфічного письма.

Навчання каліграфічного письма в початковій школі проводиться за такими методами:

- копіювальний;
- лінійний;
- тактовий;
- аналітико-синтетичний;
- генетичним.

Охарактеризуємо кожен метод.

Копіювальний (або стигмографічний) метод. Навчання каліграфії за ним відбувалося в такій послідовності: вчитель писав учням у зошитах злегка олівцем ті чи інші букви в певному порядку, а учні механічно наводили їх чорнилами. Таке письмо не було свідомим і не мало певної послідовності у вивченні елементів малих і великих букв. Крім того, воно забирало багато часу в учителя. Ще більші труднощі поставали тоді, коли учням доводилося писати на класній дошці. За цим методом навчання каліграфії не виправдалося і майже не проводиться.

Лінійний метод. Лінійний метод було винайдено на початку XIX століття, коли вперше в школах почали використовуватись розлінованих зошитів. Цей метод полягає в навчанні дітей каліграфічного письма по лініях графічної сітки

надрукованої в зошитах. Розліновка полегшує учням засвоєння правильного написання літер потрібного нахилу, правильного поєднання елементів і дотримання певних проміжків між елементами та літерами. За допомогою графічної сітки вчитель може легко пояснити дітям, як правильно писати будь-яку букву чи слово, воно також сприяє розвитку окоміру дитини і плавності письма. Лінійний метод протягом його історичного розвитку був пов'язаний з п'ятьма графічними сітками.

Тактовий (ритмічний) метод. Тактовий або ритмічний метод широко використовується при навчанні методики навчання письма в першому класі. Уже починаючи з перших уроків письма, в учнів виробляється індивідуальний темп: одні пишуть швидше, інші – повільніше. Для того, щоб привчити першокласників одночасно починати і закінчувати написання і вживається тактове письмо. Вчитель поступово привчає дітей переходити від повільного до більш прискореного письма. Цей метод полегшує вчителю проведення уроку і виробляє в учнів однакову швидкість письма. Ритм письма запобігає поривчастим та поспішним рухам руки, поліпшує організованість у роботі першокласників та вирівнює темп письма. Він допомагає встановити ритм пальців, необхідний для написання цілого ряду букв чи слів. Тактовий метод можна використовувати залежно від ходу уроку, але не більше 5-7 хвилин з перервами. Лічба дається з орієнтацією на середнього учня.

Аналітико-синтетичний метод. Основоположником аналітико-синтетичного методу є видатний український педагог К. Ушинський (1824-1870). Свій метод він назвав методом письма-читання, переконливо довівши, що не можна відокремлювати письмо від читання. Застосовується в школах при навчанні грамоти за Букварем. За цим методом проходить навчання письма в цілому, а вивчення написання букв – у тій послідовності, яка подається в букварі для навчання читання. Це тому, що навчання читання і письма відбувається паралельно. Учні пишуть у зошитах у дві горизонтальні рядкові лінії з допоміжною та контрольними похилими. Навчання за цим методом закінчується в кінці першого року навчання в початковій школі, а подальша робота проводиться за генетичним методом.

Генетичний метод. (гр. генезис – виникнення, походження) метод навчання письма застосовувався швейцарським педагогом І. Песталоцці. З усіх згаданих вище методів, за допомогою яких проводиться навчання каліграфічного письма в початкових класах загальноосвітньої школи, основним є генетичний метод. Навчання письма за цим методом розпочинається тоді, коли учні вже закінчили читати і писати за Букварем і зможуть вільно розпізнавати як друковану, так і рукописну букву, і продовжується протягом усього періоду навчання учнів каліграфічного письма в першому і в наступних класах.

За генетичним методом навчання як малі, так і великі букви алфавіту залежно від складності їх написання поділяють на певні групи – малі на 6 (Таблиця 1), а великі на 5 груп (Таблиця 2). Кожна група містить букви за подібністю елементів, що є запорукою глибокого засвоєння учнями програмного матеріалу.

Таблиця 1

Групи малих літер

Група	Літери	Характеристика
1.	і, ї, й, ѝ, ш, щ, л, м, я н, г	відносимо ті букви, що складаються з похилої короткої лінії із заокругленням внизу та окремих допоміжних елементів
2.	г, п ,т, р	літери, основу яких становлять коротка похила лінія з заокругленням угорі та внизу, а також додаткові елементи
3.	о, а, б, ю, ф	літери, що складаються з малих овалів і допоміжних елементів
4.	с, є, х, ж, е	літери, що утворені з півовалів та допоміжних елементів
5.	у, д, в, ;з	відносимо ті букви, що складаються з довгої похилої лінії з петлею вгорі та внизу
6.	ь ,к	

Групи великих літер

Група	Літери	Характеристика
1.	Й, Ш, Ц, Щ, Ч	букви, що складаються з довгої похилої лінії з заокругленням внизу праворуч та додаткових елементів
2.	І, Ї, Г, П, Т, У, Р	літери, утворені з довгої похилої лінії, заокругленої внизу ліворуч та додаткових елементів
3.	Л, М, А, Я, Г	літери з подовженим переднім плавним елементом та іншими додатковими
4.	С, Є, Х, Ж, О, Ю, Ф, З, Е	букви, в основі яких овал, півовал та додаткові елементи
5.	Н, К, В, Б, Д	літери особливо складної конструкції

Генетичний метод має такі особливості:

- 1) написанню букв передують попереднє вивчення назви і форми елементів;
- 2) написання букв проходить не за алфавітним порядком, а за порядком наростання труднощів у написанні;
- 3) навчання будується на основі генезису, тобто утворення кожної наступної букви шляхом попереднього засвоєння основного елемента і додавання нового.

Послідовність у навчанні каліграфічного письма за генетичним методом:

1) учитель пише на класній дошці букву, пояснює, як вимовляється звук, позначений цією буквою, як слід її читати (дає її повну назву і вимовляє звук), з яких елементів вона складається, ознайомлює дітей з назвою кожного елемента та сполученням їх. Після цього діти повторюють її вимову при читанні;

2) учитель пише на дошці кожний елемент букви, детально пояснює особливості написання і розміщення її в рядку. Для міцнішого засвоєння форми та елементів букви учні виконують різноманітні підготовчі вправи («пишуть» їх

спочатку у повітрі за вчителем, мокрим пензлем на дошці, конструюють літеру, обводять пунктирні зразки у прописах тощо);

3) учитель ще раз пише на дошці букву, а потім діти пишуть у зошитах;

4) після того як учні напишуть 1-2 рядки нової літери, а вчитель перевірить правильність її написання, він пише на дошці склади і буквосполучення з вивченою літерою, пояснює, типи з'єднань, після цього діти записують склади у зошит;

5) аналіз слів з новою літерою та запис їх у зошит;

6) написання речень у прописах.

7) перевірка написаного.

3.Умови навчання каліграфічного письма

Умови каліграфічного письма:

- зорово-слухове, моторне сприймання;
- системна робота у виробленні каліграфічних умінь;
- особистий приклад учителя у процесі записів у зошит, на класній дошці;
- ведення зошита учнем і системна перевірка вчителем;
- гігієна письма.

Успішне формування графічних навичок молодших школярів в значній мірі залежить від умов, в яких проходить навчання учнів каліграфічного письма. В оволодінні навичкою письма, як і будь-якою іншою руховою навичкою, важливого значення набувають підготовчі вправи. Основна мета таких вправ – підготувати руку дитини до письма, сформувати руховий стереотип, допомогти дитині позбутися тих труднощів, які виникають на початкових етапах оволодіння навичками письма.

Підготовка руки дитини до письма передбачає розвиток п'ясті руки й дрібних м'язів пальців:

- координація рухів руки, пальців, очей, передпліччя;
- окоміру (вміння визначити центр, середину, підпорядкувати рухи руки, очей контролю свідомості);
- просторових уявлень (зліва, справа, внизу, над і під лінією, між лініями);
- плавності, точності й ритму рухів;

– уміння проводити протягом 0,5 хв. безвідривні лінії олівцем на папері, в зошиті.

Заняття з підготовки руки дитини до письма потребують додержання певних гігієнічних вимог. Насамперед дітей треба посадити так, щоб стіл і стілець відповідали зростові дитини, дотримуватись правильної пози під час письма, уміння тримати ручку, правильне положення зошита.

Поза під час письма. Починаючи з першого дня занять, учитель навчає дітей, як правильно сидіти за партою, щоденно контролюючи їх на уроках. Обов'язковість і важливість уваги щодо цього зумовлені особливостями розвитку організму дитини і необхідністю запобігання викривленню хребта.

Руки учня під час письма мають лежати так, щоб лікті трохи виступали за край парти, а обидва передпліччя перебували під кутом 45° щодо столика парти.

Уміння тримати ручку. Ручку під час письма треба тримати трьома пальцями: великим, вказівним і середнім. Ці три пальці перебувають у злегка зігнутому і спокійному стані. Не слід дуже стискувати руку, бо рука швидко втомиться. Вказівний палець має лежати на ручці зверху, середній підтримувати. Ручку слід тримати не ближче як за 15-20 мм від кінця кульки чи пера (на палець), щоб було видно процес писання. Підмізинний і мізинний пальці трохи підігнуті до долоні. Вони є опорою кисті руки під час писання і мають злегка торкатися паперу та ковзати по ньому.

Положення зошита. Якість письма залежить також від положення зошита. Його слід класти на парту або стіл навскіс (з нахилом вліво) так, щоб нижній лівий кут був проти середини грудей, а верхній правий був трохи відхилений праворуч від середини грудей. Від того, як лежатиме на парті зошит під час письма, деякою мірою залежить і правильна посадка учня за партою.

4. Письмове приладдя (зошити для письма, олівець, ручка, крейда, класна дошка).

Письмове приладдя:

- зошити для письма;
- олівець, кулькова ручка;
- класна дошка, підготовка її до 1 класу;

– крейда.

Формування графічної навички

Графічна навичка включає такі складові: 1) форму, розмір, нахил та поєднання літер; 2) культуру оформлення письмової роботи; 3) швидкість письма. Недотримання норм за кожним із вищенаведених параметрів приводить до допущення помилок у написанні елементів букв, літер, слів і речень.

Типові помилки у написанні букв та їх з'єднань

1. Деформація (відхилення від зразка) в написанні елементів малих та великих букв, пропуск та заміна їх. Для виправлення цього недоліку потрібно застосовувати такі прийоми:

- а) використання демонстраційних таблиць друкованих та рукописних букв;
- б) письмо букв, їх з'єднань, слів та речень викладачем на дошці безпосередньо перед студентами. Спостереження ними процесу письма сприяє міцному засвоєнню запланованого матеріалу. Письмо необхідно одночасно супроводжувати детальним поясненням того чи іншого написання (початок написання букви, безвідривне чи відривне сполучення елементів, початок та закінчення письма);
- в) письмо студентами на класній дошці й аналіз написаного (ділові ситуації: студенти в ролі вчителя початкових класів проводять фрагменти уроків письма в букварний період навчання грамоти).

2. Неправильне поєднання малих та великих букв у словах. Слід пам'ятати, що в методиці навчання каліграфії розрізняють такі типи з'єднань:

- 1) верхнє (елементи поєднані на верхній рядковій лінії), наприклад: ни, пі, ту;
- 2) середнє (елементи поєднані посередині робочого рядка), наприклад: фа, со, аб;
- 3) нижнє (елементи поєднані трохи вище нижньої рядкової лінії), наприклад: ал, ом, гл;
- 4) поєднання букв природного злиття, наприклад: сх, аг, не, ув, яз, дж.

3. Асиметричність (неоднакова відстань) між буквами, словами в рядку та словами в реченні.

4. Неправильний нахил букв у словах та слів у реченнях. Бездоганне дотримання студентом правил розміщення зошита під час письма, посадки за столом чи партою, тримання ручки сприяють усуненню цього недоліку.

5. Порушення пропорцій, недописування літер до верхньої та нижньої рядкової, а також до міжрядкових ліній або перехід за лінії, тобто недотримання однакової висоти букв у рядках, неоднакова ширина елементів букв.

Завдання для самостійної роботи:

1) Розкрийте сутність санітарно-гігієнічних умов формування навичок каліграфічного письма.

2) Схарактеризуйте методичні умови формування каліграфічних навичок письма: 6. У чому полягає специфіка письма на класній дошці?

3) Доберіть вправи для вироблення навичок каліграфічного письма в учнів 1 класу.

Тема 6. Вироблення навичок каліграфічного письма в учнів

План

1. Умови формування навичок каліграфічного письма.

2. Письмо в букварний період. Підготовчі вправи з письма в добукварний період навчання грамоти.

3. Списування, види списування.

4. Робота в Зошиті для письма

5. Допоміжні навчальні посібники з письма

6. Структура уроку письма (вивчення нової літери) у букварний період

7. Структура уроку письма в післябукварний період

8. Методика проведення каліграфічних хвилинок

9. Написання арабських цифр.

Основні поняття теми: письмо, підготовчі вправи, елементи букв, санітарно-гігієнічні умови, цифри, каліграфічні хвилинки.

Рекомендована література [1; 2; 3; 9; 14; 16; 23; 34; 35; 39]

1. Умови формування навичок каліграфічного письма:

– якісне освітлення класного приміщення;

- правильний добір меблів, письмового приладдя (зошита, ручки, класної дошки, крейди);
- правильну поставу під час письма;
- уміння тримати ручку і розмістити зошит;
- тривалість безперервного письма.

У процесі організації письма надзвичайно важливу роль відіграє **освітлення** класного приміщення. Воно може бути *природним і штучним*.

Природне освітлення має бути рівномірним і не створювати блиску; колір поверхні стелі, стін, меблів повинен бути жовтим, зеленим або бежевим (матових пастельних тонів), віконні рами та двері треба фарбувати у білий колір, класна дошка повинна мати матову поверхню, пофарбовану в темно-зелений, коричневий колір.

З вересня до травня рівень освітлення навчальних приміщень в Україні необхідно підвищувати за допомогою штучного освітлення. При штучному освітленні навчальних приміщень слід надавати перевагу люмінесцентним лампам, що мають позитивний висновок державної санітарно-гігієнічної експертизи; для освітлення третього ряду парт треба у навчальних приміщеннях передбачати окреме включення другого від вікон ряду електроламп.

Світло (як природне, так і електричне) повинно падати на парту чи стіл з лівого боку по відношенню до учня, який пише.

Зошит. Якість письма, безумовно, залежить від якості паперу. Він має бути злегка жовтуватим, достатньої щільності, злегка глазуrowаним, але не блискучим, добре проклеєним, бо учні пишуть з деяким натиском.

У добукварний та букварний період основним засобом навчання письма для першокласників є прописи, паралельно вони працюють у звичайних зошитах з графічною сіткою № 1 (у косу лінію).

Зошит з *графічною сіткою № 1* має дві горизонтальні рядкові лінії, які утворюють робочий рядок, висота якого – 4,0 мм. Відстань від робочого рядка до верхньої (нижньої) міжрядкової лінії становить 6,0 мм, а між похилими лініями – 25,0-27,0 мм; кут нахилу між похилою і рядковою становить 65°.

У післябукварний період учні повністю переходять на письмо у зошиті в косу лінію, пишуть у них в другому, а також у першому семестрі третього класу. З другого семестру третього класу молодші школярі переходять на письмо у зошиті з *графічною сіткою № 3* (зошит (в одну лінію) з горизонтальними лініями через 9,0 мм).

З метою полегшення переходу учням з графічної сітки № 1 до письма в графічній сітці № 3 рекомендують у другому семестрі другого класу і в першому семестрі третього класу використовувати *графічну сітку № 2* (у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності, де висота робочого рядка – 4,0 мм, відстань між рядками 8,0 мм).

Дошка. Крім зошита, учні вчать писати крейдою на класній дошці. Вона повинна мати бездоганно рівну матову поверхню (коричневого або темно-зеленого кольору).

1/4 частину дошки слід розкреслити відповідно графічній сітці зошита № 1, 1/4 – відповідно графічній сітці зошита № 5, 2/4 – відповідно графічній сітці зошита № 3, але в масштабі збільшеному в 20-25 разів ніж у зошиті. Такий розмір необхідний для того, щоб учень легко сприйняв письмо зором, а отже точніше відобразив його у зошиті.

Уроки письма в добукварний період навчання грамоти мають певну специфіку:

- учні пишуть елементи букв;
- заштриховують малюнки.

Усі підготовчі вправи мають бути тісно пов'язані з методикою навчання письма у початкових класах загальноосвітньої школи. Матеріал до цих вправ з каліграфії слід добирати з урахуванням його освітніх і виховних завдань.

До першого виду вправ відносять малювання зі штриховкою.

Ці вправи мають свої етапи:

- робота з готовою формою, поданою в зошиті,
- самостійне малювання предметів, штриховка їх.

Перші вправи повинні бути пов'язані з різною формою предметів:

- прямокутників,

- кругів,
- еліпсів тощо.

Краще таку роботу проводити в зошитах з друкованою основою, де діти штрихують різні малюнки і цим самим готують руку до письма елементів букв. Виконання підготовчих вправ такого типу (малювання із штриховкою) потрібно проводити весь час у підготовчий період, особливо на початку уроку. Такі вправи допоможуть дітям правильно писати елементи букв.

Написання елементів букв – це інший вид підготовчих вправ до письма. Від того, як вчитель навчить дітей писати основні та допоміжні елементи, залежить в подальшому написання самої букви. Діти мають набути сталих навичок письма основних елементів букв.

Усі заняття з письма у підготовчий період навчання грамоти дітей початкової школи мають завершуватися такими питаннями:

- Які елементи букв ми писали сьогодні на уроці?
- Яке було завдання уроку?
- Який новий елемент букв ви вивчили? Назвіть його.
- Для чого ми вчимося писати елементи букв? Як пишеться той чи інший елемент букви? Поясніть.
- Назвіть основні вимоги до написання цього елемента.

2. Письмо в букварний період. Підготовчі вправи з письма в добукварний період навчання грамоти.

У букварний період учні вчать писати букви. Перед написанням букви слід застосувати проведення підготовчих вправ: усно розглянути елементи букви, при написанні коментувати її.

На уроках письма можна застосовувати такі методичні прийоми навчання каліграфічного письма:

- «Пиши так, як я» (письмо букви за зразком учителя);
- письмо по контуру (копіювання) (багаторазове обведення по пунктирних зразках);

- письмо «сухим пером» або тупим кінцем ручки (перед письмом літери у зошиті діти обводять за зразком вчителя на дошці літеру-зразок у верхньому кутку прописів), запам'ятовуючи початок письма, напрям руху руки тощо;
- письмо «в повітрі» («уявне» письмо) (вчитель стає впівоберта до класу (ні в якому разі лицем до дітей і спиною до дошки), піднімає руку з ручкою вище своєї голови і «пише» букву в повітрі; діти пишуть за зразком вчителя);
- письмо мокрим пензлем на дошці (допомагає з'ясувати конфігурацію літери і позбутися страху перед можливою помилкою – дошка висохла, помилки немає);
- письмо елемента (літери) пальцем по парті (письмо літери великого розміру в необмеженому просторі – на парті допомагає першокласникам позбутися страху, що вони не зможуть написати літеру так само гарно у вузькому рядку в зошиті);
- письмо пальцем по спині сусіда (допомагає зняти стрес, урізноманіти роботу, підняти настрій);
- письмо літери в необмеженому просторі (альбомному листі) (допомагає дитині позбутися страху, хвилювання, невпевненості у своїх силах);
- письмо з рукою вчителя (вчитель беру руку учня у свою, учень відчуває силу стискання ручки, натиску її на папір, рух пальців при зображенні букви, а також увагу і підтримку вчителя; цей прийом особливо корисний для повільних, невпевнених у собі дітей);
- обведення «літери-шершавчика» (з наждачного паперу) (сприяє розвитку тактильних відчуттів, виробленню моторного стереотипу письма елемента чи літери);
- калькування (виконується за допомогою накладання кальки на зразок, поданий у зошиті).
- Конструювання, моделювання з дроту, мотузочок, камінців, черепашок, природного матеріалу (квасолі, кукурудзи тощо). Прийом застосовується перед вивченням нового елемента (літери). Діти викладають на парті поданий елемент (літеру) у правильній послідовності з мотузки, камінців, роблять його з товстого мідного дроту, намагаючись точніше передати форму, тощо.

- Ліплення літери з пластиліну.
- Створення художньо-зорових образів букв.

Навичка письма є синтетичною. Вона складається з цілого ряду вмінь, кожне з яких на етапі початкового оволодіння вимагає спеціальних вправлянь. До них належать вміння:

- писати вивчені букви з дотриманням правильного зображення всіх їх елементів;
- з'єднувати букви між собою, враховуючи графічні особливості кожної пари сусідніх літер;
- виконувати звуковий аналіз слова, правильно встановлюючи послідовність у ньому звуків;
- переводити звукові образи в графічні.

Враховуючи складність для шестирічних дітей такого комплексу дій, виконуваних майже одночасно, слід окремі з них, наприклад, звуко-буквений аналіз слова, запроваджувати як вправи підготовчого характеру із застосуванням розрізної азбуки, що є для дитини також однією з форм письма – графічного зображення складу, слова.

У формуванні графічної навички письма спостерігаються такі технічні етапи, відображені у відповідному навчальному посібнику – Зошиті з письма:

а) підготовчі вправи, спрямовані на оволодіння вмінням тримати ручку, орієнтуватися в графічній сітці зошита, координувати рухи вістря олівця в межах верхньої і нижньої ліній робочого рядка (штрихування контурів фігур, обведення трафаретів, поданих пунктирними лініями, проведення прямих, ламаних і кривих ліній);

б) засвоєння основних елементів літер: короткої і довгої прямої палички, паличок з закругленням угорі і внизу, паличок з петлями, лівого і правого півовалів, овалу;

в) письмо окремих рядкових літер, які складаються виключно з елементів, опрацьованих у підготовчий період;

г) засвоєння правил поєднання букв у склади і слова; письмо складів і буквосполучень, слів;

д) відпрацювання плавного, ритмічного письма.

3. Списування, види списування.

У методиці початкової школи відомі різні види списування: дослівне, творче, вибіркове. *Мета* їх використання – запам'ятати правопис слів, формувати культуру писемного мовлення.

За *характером завдань* можна виділити такі *види творчого списування*:

- 1) з граматико-орфографічними;
- 2) логіко-стилістичними завданнями.

Між цими видами списування немає чіткого розмежування: нерідко застосовується списування з логіко-граматичними, розв'язування орфографічних завдань супроводжується стилістичними і т.п. Нами акцентується увага на комплексних завданнях у процесі списування, серед них і комунікативних. (Методика проведення списування пояснюється на основі фрагменту уроку. Учителю необхідно звернути увагу на добірку текстів для списування).

4.Робота в Зошиті для письма (Аналіз текстів для списування в Зошиті для письма).

Обов'язковим і незамінним навчальним посібником для формування в першокласників навичок каліграфічного письма є прописи.

Прописи - зошит з друкованою основою, на сторінках якого вміщені зразки правильного каліграфічного написання літер, складів, слів, речень і цілих текстів.

Для навчання першокласників каліграфічного письма необхідно обирати прописи, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, оскільки вони відповідають найновішим методичним вимогам до посібників цього виду, зразки літер, послідовність їх написання (зображена стрілочками) відповідає технічним характеристикам форм рукописних букв українського алфавіту, затверджених Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України.

Методичний апарат прописів (умовні позначення, малюнки графічні моделі слів, речень, загадки, вірші, скоромовки, зразки написання літер, складів, слів, речень) дозволяє дитині самостійно працювати на сторінці посібника і з

захопленням виконувати запропоновані завдання, а батькам і вчителям допомагає правильно побудувати роботу при ознайомленні дитини з новою літерою.

Кожна сторінка зошита з друкованою основою для письма розкриває технологію (послідовність, поетапність, алгоритм) формування навички каліграфічного письма окремої літери (її малої чи великої форми).

В основу змісту кожної сторінки прописів покладено загальнодидактичні (науковості, доступності, зв'язку з життям, поступовості ускладнення, систематичності тощо) та спеціальні (конкретно дидактичними) принципи навчання каліграфічного письма (паралельного навчання читання і письма, поєднання різних методів навчання каліграфічного письма, наочності, усвідомленості, повторності).

Як правило, сторінка прописів поділена на 2 (інколи 3) частини. Верхня частина сторінки містить завдання, що забезпечують зв'язок уроку читання і письма, реалізацію головного принципу аналітико-синтетичного методу навчання грамоти – від звука до букви. Тут містяться вправи для звукового аналізу слів, словотворчі завдання, вправи на розвиток мовлення, активізацію словникового запасу, підготовчі вправи з письма (зображення предметів, які треба розфарбувати, заштрихувати, обвести по контуру, домалювати за симетрією тощо).

У лівому верхньому кутку сторінки зображений зразок написання малої та великої літери. На ньому, зазвичай показано початок написання літери (точкою) та напрям руху руки (тонкими лініями зі стрілками) під час її зображення.

Найважливішими завданнями верхньої частини сторінки прописів, що, як правило, припадає на другий етап уроку письма (актуалізацію знань, умінь та навичок учнів) є повторення вивченого звука на уроці читання (правильне його вимовляння, виокремлення з мовного потоку, добирання слів із вивченим звуком у різних позиціях тощо, співвіднесення звука з друкованою буквою) та підготовка руки дитини до написання конфігурації нової літери.

Більша частина сторінки прописів розлінійована (графічна сітка № 1) і припадає на основні етапи уроку – вивчення нового матеріалу та закріплення (розвитку) нових умінь.

Алгоритм роботи учнів у графічній сітці прописів такий:

- письмо елементів нової літери (1 рядок);
- написання літери (2 рядки: 1 рядок – обведення пунктирних зразків літери, наведення літер, зображених блідо-сірим кольором, 2 рядок – самостійне написання літери);
- написання буквосполучень, складів із вивченою літерою, відпрацювання різних типів з'єднань (2-3 рядки);
- написання слів (2-3 рядки), написання речень (1-2 рядки).

Завдання у кожному наступному рядку сторінки ускладнюються, вимагаючи від дітей більшого рівня самостійності – зменшується кількість пунктирних зразків, внизу сторінки поступово збільшується кількість друкованого тексту, який треба відтворити рукописними літерами.

Дидактичний матеріал на сторінках прописів (малюнки, вірші, загадки, слова, речення, тексти для списування) носить пізнавальний, народознавчий характер, дозволяє вчителю успішно реалізувати різноманітні виховні завдання у процесі навчання.

5. Допоміжні навчальні посібники з письма

На уроці письма учні працюють не тільки у прописах, а й у звичайних зошитах у косу лінію. Учителю необхідно на кожному уроці пропонувати першокласникам окремі завдання (графічні диктанти, списування, творчі завдання) у додаткових зошитах, де немає зразків літер, необхідно самостійно рівномірно розташувати літери (склади, слова) у рядку.

Успішне навчання учнів каліграфічного письма значною мірою залежить від наочних посібників, що використовує вчитель. Наочність необхідна не тільки тому, що за її допомогою легше пояснити і закріпити знання в пам'яті дітей, а ще й тому, що знання, засновані на спогляданні, спостереженні, є найглибшими, отже, вона сприяє розвитку мислення.

Обов'язковими навчальними посібниками у період навчання грамоти є таблиці (плакати):

- «Правильно сиди під час письма»;
- «Правильно тримай ручку»;

- «Правильно розміщуй зошит під час письма»;
- «Пиши красиво і правильно».

Бажано, щоб у початкових класах вони були постійно прикріплені біля дошки і служили учням нагадування про дотримання гігієнічних правил письма, а значить, збереження власного здоров'я, стимулювали їх до самоконтролю.

Важливу роль у процесі навчання письма відіграють *демонстраційні картки (таблиці)* написання елементів літер та літер.

На демонстраційних таблицях зображено:

- 1) На одних – тільки рукописні мала і велика форми певної літери,
- 2) на інших – вміщені також друковані варіанти цієї літери, малюнки предметів або явищ, у назві яких вона зустрічається.

Послідовність роботи з картою:

1) учитель вивішує на класній дошці таблицю з друкованою буквою, запитує учнів, які звуки вона позначає (так повторюється матеріал, вивчений на уроці читання);

2) учитель вивішує демонстраційну таблицю з відповідною рукописною буквою, дає учням час добре розглянути її;

3) учитель пропонує порівняти рукописну й друковану літери;

4) учитель зосереджує увагу учнів на формі рукописної літери, просить дітей визначити, на які предмети навколишнього світу вона подібна ;

5) учитель звертає увагу дітей на елементи рукописної букви, один з учнів виходить до дошки і показує ці елементи на таблиці, за допомогою вчителя та класу називає їх;

6) діти порівнюють нову рукописну букву з тими, які вивчили раніше, знаходять спільні елементи, звертають увагу на відмінності;

7) після первинного ознайомлення учнів із рукописною формою букви та засвоєння назв її елементів учитель пояснює 2-3 рази послідовність написання букви за таблицею, де крапкою вказано початок письма літери, а стрілками – напрям руху руки під час її зображення;

8) потім учитель переходить до письма крейдою на класній дошці. Він повільно зображує 2-3 літери, чітко коментуючи послідовність їх написання.

Демонстраційна картка повинна залишатися на дошці до закінчення уроку. Вчитель постійно до неї звертається, спонукаючи школярів до зіставлення власного письма зі зразком, виправлення недоліків.

Крім демонстраційних карток елементів, літер, на уроці письма використовують навчальні таблиці:

- «З'єднання літер»,
- «Алфавіт»,
- «Впізнай літеру в малюнках»,

таблиці з друкованими та рукописними текстами для списування.

Наочність на уроці письма потрібна не тільки з психологічних міркувань, а й логічних (бо діти вчать чітко коментувати написання літери) та теоретико-пізнавальних (засвоюють теоретичні положення, пізнаючи нові типи конфігурацій, їх правильну назву).

Орієнтовний план уроку письма в добукварний період.

I етап. Організаційний момент (0,5-1 хв)

II етап. Актуалізація опорних знань (1-2 хв)

III етап. Мотивація навчальної діяльності дітей, повідомлення теми й завдань уроку (1-2 хв)

IV етап. Вивчення нового матеріалу (15-20 хв)

V етап. Закріплення й узагальнення вивченого матеріалу (5-10 хв)

VI етап. Підсумок уроку (2-5 хв)

6. Структура уроку письма (вивчення нової літери) у букварний період

У букварний період навчання грамоти проводяться два типи уроків письма: урок вивчення нової літери та урок закріплення знань, умінь і навичок учнів. Макроструктури цих уроків відрізняються одним етапом – вивчення нової літери.

Структура уроку письма нової літери найчастіше складається з таких етапів:

I етап. Організаційний момент (0,5-1 хв).

II етап. Актуалізація опорних знань (3-5 хв)

1. Повторення вивченого матеріалу на уроках читання

2. Повторення вивченого матеріалу на уроках письма відбувається у такій послідовності:

- 1) повторення гігієнічних правил письма;
- 2) називання літер, написаних на дошці, визначення їх структури;
- 3) аналітико-синтетичні графічні вправи («Допиши літеру», «Утвори букви», «Вилікуй літеру»), Диктант (букв, буквосполучень, складів, слів); 4) підготовчі вправи до написання нової літери (вміщені на сторінці прописів – малювання, штрихування, письмо елементів, які входять до складу нової літери).

III етап. Вивчення нового матеріалу (15-20 хв)

1. Підготовча робота до вивчення нового матеріалу (спрямована на реалізацію принципу від звука до букви).

2. Виокремлення вивченого звука з мовного потоку. Характеристика звука (звуків). Добір слів з цим звуком.

3. Оголошення теми, мети і завдань уроку.

4. Засвоєння конфігурації літери:

1) Аналіз демонстраційного зразка писаної і друкованої літер (порівняння друкованої і писаної літер (великої і малої); встановлення схожості структури літери з предметами навколишньої дійсності; встановлення подібності між вивченими літерами та новою; визначення поелементної будови літери).

2) Пояснення написання літери вчителем на дошці.

3) Написання літери учнями (коментоване письмо в повітрі; письмо «сухим пером»; обведення пунктирних зразків у зошиті; письмо 3-4 літер учнями самостійно (вчитель ходить між партами, спостерігає, надає індивідуальну допомогу); визначення вчителем основних помилок (у разі потреби – повторний коментований показ написання літери вчителем); написання рядка літери учнями самостійно).

Фізкультхвилинка.

V етап. Закріплення й узагальнення вивченого матеріалу (5-10 хв) Утворення, читання та запис складів з вивченою літерою (визначення типів з'єднань). Словотворчі завдання. Словникова робота. Написання слів з вивченою літерою. Списування складів, слів з новою літерою з друкованого зразка.

VI етап. Підсумок уроку (1-3 хв)

Підсумкова бесіда.

7. Структура уроку письма в післябукварний період

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми, завдань уроку та мотивація навчальної діяльності учнів.
3. Закріплення знань, умінь і навичок учнів.
 - 1) Робота над виправленням графічних недоліків письма учнів.
 - 2) Повторення структури та послідовності написання літер.
 - 3) Списування (з друкованого, рукописного шрифту, з додатковим завданням).
 - 4) Диктант (малюнковий, попереджувальний тощо).
 - 5) Розвиток мовлення учнів.
 - 6) Робота над закріпленням з'єднань літер
 - 7) Коментоване письмо.
4. Підсумок уроку.

Підсумкова бесіда.

8. Методика проведення каліграфічних хвилинок

Починаючи з 2 класу, навчання каліграфічного письма проводиться на кожному уроці української мови. Цей вид роботи називається «Пишу акуратно». В цей період доцільно вправлятися у розвитку окоміру, писанні букв за порядком їх ускладнення. Крім цього, учні пишуть слова, речення, тексти. Навчання каліграфічного письма може проводитися за алфавітом і без дотримання алфавіту.

У 3 класі учні продовжують навчання каліграфічного письма за генетичним методом, а в 4 – у алфавітному порядку. Підручник з української мови пропонує зразки каліграфічної роботи (аналіз підручника до теми).

У 2 класі школярі виробляють плавність і ритмічність під час письма. У 3-4 класах проводяться хвилинки, що тісно пов'язані з темою уроку (аналіз підручника до теми).

Метою каліграфічних хвилинок є закріплення гігієнічних навичок письма; розвиток окоміру, дрібних м'язів і координації рухів руки, їх самоконтролю; удосконалення графічних навичок письма – відпрацювання правильних написань букв, поєднань; розвиток швидкості письма.

Каліграфічна хвилинка, як правило, проводиться на початку уроку мови, на етапі контролю й корекції (актуалізації) знань, умінь і навичок учнів. У 2-3 класах її варто виконувати на кожному уроці, а у 4 класі – періодично, на розсуд учителя.

Особлива увага на каліграфічній хвилинці повинна приділятися повторенню гігієнічних і технічних правил письма, контролю за їх виконанням, що має стимулювати учнів до постійного дотримання цих правил на письмі. Каліграфічна хвилинка передбачає обов'язкове повторення структури, послідовності написання однієї чи декількох літер, вправлення учнів у їх написанні та поєднанні з іншими літерами.

Для проведення каліграфічної хвилинки необхідні демонстраційні таблиці, плакати з каліграфічними зразками тих елементів, літер, з'єднань, написання яких планується відпрацьовувати. Каліграфічні зразки, що пропонуються для вправлення учням, обов'язково має писати на дошці вчитель, супроводжуючи письмо чітким і коротким поясненням. Бажано, щоб, повторивши структуру, послідовність зображення літери, письмо якої відпрацьовується, учні порівняли її каліграфічні зразки на таблиці й дошці з записами у зошиті та визначили власні помилки при письмі даної графеми чи з'єднання.

Зміст завдань для каліграфічної хвилинки варто пов'язувати з матеріалом вправ, які виконуватимуться на уроці, із засвоєнням написання слів на те чи інше правило.

Орієнтовний алгоритм проведення простої каліграфічної хвилинки

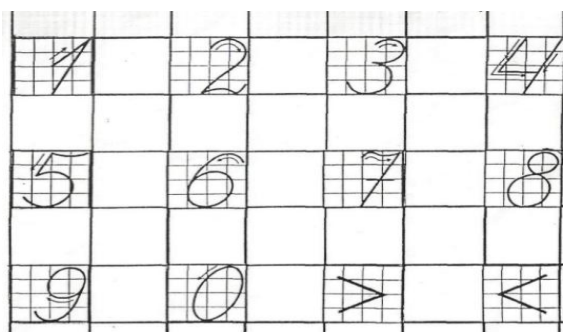
1. Оголошення вчителем мети каліграфічної хвилинки.
2. З'ясування помилок, які допускаються учнями при написанні певної літери (літер, з'єднань).
3. Повторення будови, послідовності написання, особливостей поєднання літери (літер) за допомогою демонстраційної картки та коментованого каліграфічного письма вчителя на дошці.
4. Письмо літери (літер) спочатку окремо, а потім групами у з'єднаннях (розчерках).
5. Написання слів і речень з даною графемою (графемами).

На каліграфічну хвилинку рекомендується відводити в 2 класі в I семестрі 8-10 хвилин уроку, в II семестрі – 6-8 хвилин. У 3-4 класах, залежно від практичних потреб, цей елемент уроку може тривати до 5 хвилин. Що ж стосується кількості рядків, які пропонуються для вправлення учнів у зразковому каліграфічному написанні, то у 2 класі відводять до 2-ох рядків, у 3 класі – 2-3 рядки, у 4 класі – до 5 рядків.

За змістом каліграфічні хвилинки можуть бути *простими та з додатковими дидактичними завданнями*. Прості каліграфічні хвилинки спрямовані тільки на удосконалення каліграфічних навичок письма молодших школярів – графіки літер, відпрацювання правильних з'єднань букв, техніки, швидкості письма. Каліграфічні хвилинки з додатковими дидактичними завданнями, крім поліпшення навичок письма, передбачають реалізацію й інших різноманітних навчальних цілей – розвиток мовлення, уточнення й активізацію словника, закріплення знань з теми, яка вивчається на уроці мови тощо.

9.Написання арабських цифр

Усі вправи із каліграфії записуються як на дошці, так і в зошитах. Це стосується написання арабських цифр. (Робота з таблицею щодо написання арабських цифр).

Метою підготовчої роботи є:

- формування умінь першокласників орієнтуватися у площині клітинки;
- розвиток моторики руки, зорово-моторних координацій, окоміру тощо;
- письмо різноманітних ліній, фігур, елементів цифр.

Методика ознайомлення учнів із написанням нової цифри:

1) розгляд демонстраційного зразка друкованої і писаної цифри на таблиці, у підручниках, зошиті з друкованою основою;

- 2) аналіз демонстраційного зразка цифри на таблиці: зіставлення писаної і друкованої цифри;
- 3) установлення схожості будови цифри з предметами навколишнього світу;
- 4) установлення схожості структури цифри з вивченими цифрами (спільні елементи);
- 5) визначення поелементної структури цифри;
- 6) показ учителем написання елементів цифри;
- 7) написання елементів цифри дітьми у зошитах з друкованою основою;
- 8) показ руху ручки під час письма цифри вчителем на таблиці;
- 9) показ послідовності написання цифри вчителем на дошці з коментуванням (2-3 цифри);
- 10) засвоєння будови цифри дітьми за допомогою різних методичних прийомів письма (письмо в повітрі, мокрим пензлем на дошці, тупим кінцем ручки на парті, конструювання цифри з елементів, ліплення з пластиліну, обведення «цифри-шершавчика» тощо);
- 11) написання трьох цифр учнями в зошиті (вчитель проглядає написане);
- 12) повторне пояснення вчителя (при потребі);
- 13) написання 1-2 рядків цифри учнями у зошитах.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть каліграфічні хвилинки для учнів 2-4 класів.
2. Дібрати тексти для списування.
3. Розробіть прийоми виправлення індивідуальних хиб у почерку учнів.

Рекомендована література

Базова

1. Балютіна К.М. Демонстраційні картки друкованих та рукописних букв : навч.-наоч. посіб. з каліграфії для дітей 6 – 7 років / – К.М. Балютіна, В.М.Горобієвська. – К, 2001. – 41 с.
2. Кирей І.Ф. Методика викладання каліграфії в початковій школі / І.Ф.Кирей, В.А Трунова. – К. :»Вища школа». – 1994. – 143 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М.С.Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 364 с.
4. Методика викладання української мови / За ред. С. І.Дорошенка. – К.: Вища школа, 1992.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К. : ВД «Освіта», 2011. – 392 с.
6. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. Методика і технологія навчання. – Тернопіль : Астон, 2001. – 264с.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
8. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом О.Я.Савченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>
9. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом Р.Б.Шияна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>
- 10.Українська мова з методикою навчання в початкових класах. Інтегрований курс / За ред. А. П. Каніщенко, Г. О. Ткачук. – Тернопіль.: Богдан, 2011.–263с.

Допоміжна

- 11.Анісімова Г.О. Сучасний урок у початковій школі : традиції та інновації (навчально-методичний посібник) / Г.О. Анісімова, О.В.Нікулочкіна. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.
- 12.Бульбах Т. Підготовка та проведення уроків з мультимедійною підтримкою в початкових класах / Т.Бульбах // Початкова школа: Науково-методичний

журнал. – 2015 – № 3 – С. 56-58.

- 13.Вашуленко М. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти першокласників за новою навчальною програмою / М.Вашуленко, О.Прищеп, О.Вашуленко// Початкова школа , 2012.– №9. –С. 29– 35.
- 14.Вашуленко М. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти першокласників за новою навчальною програмою / М.Вашуленко, О.Прищеп, О.Вашуленко // Початкова школа, 2012.–№10.–С. 16–20.
- 15.Варзацька Л.О. Українська мова і мовлення. Розвивальне навчання у початкових класах / Л.О.Варзацька. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2012. – 360с.
- 16.Вашуленко М.С. Навчання грамоти в 1 класі. Посібник для вчителя / М.С.Вашуленко. – К. : Освіта, 2012. – 223 с.
- 17.Володарська М.О. Навчання грамоти. Читання. 1 клас / М.О.Володарська, Н.О. Ковальчук, А.І. Настенко, В.М. Сисоєва. – Х.: «Основа», 2013. – 112 с.
- 18.Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник О.Рома. – The LEGO Fondation, 2018. – 44с.
- 19.Грибіниченко Т.О. та ін. Збірник диктантів з української мови для початкових класів / Т.О. Грибіниченко, Г.О. Козачук, Т.О. Черноус. – К.: Либідь, 2000.
- 2.Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
- 20.Дем'яненко С. Формування мовленнєвого поняття «текст» у дітей шестилітнього віку / С. Дем'яненко //Початкова школа.– №5.–2007.– С.11-13.
- 21.Донченко Т. Загальнодидактичні та власне методичні принципи навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С.7-9
- 22.Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20. 04.2011 р. – № 462.
- 23.Джелелей О.Практична методика розвитку мовлення молодших школярів / О.Джелелей, О. Коваленко, А.Ємець. – К «Шкільний світ», 2007. – 112с.

- 24.Єргіна О. В. Сучасний урок і мультимедійні технології: досвід і перспектива / О.В. Єргіна // Комп'ютер у школі та сім'ї: науково-методичний. – 2008. – №2. – С. 12 – 16.
- 25.Захарійчук М.Д. Буквар / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко. – К. : Грамота, 2012. – 176 с.
- 26.Захарійчук М.Д. Методика роботи за «Букварем». Книжка для вчителя / М.Д.Захарійчук, В.О. Науменко. – К. : Грамота, 2012. – 240 с.
- 27.Захарійчук М. Д. Навчання грамоти. Післябукварний період. Майстер- клас / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко. // Початкова освіта. – 2013. – № 8 (680) – Випуск 2. – 32 с.
- 28.Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах / Зеленська О. // Початкова школа: Науково-методичний журнал. – 2013. – № 9. – С. 47-49.
- 29.Зимульдінова А. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади / А.Зимульдінова, С.Гірняк // Початкова школа, 2012.–№11.
- 30.Ісаєва О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема / О.Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 5. – С. 2-5.
- 31.Кітаєва М. Використання мультимедійних технологій / М.Кітаєва // Початкова освіта. – 2011. – № 38. – С. 7-10.
- 32.Кирилова О. Про розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності за букварем Вашуленка М.С., Скрипченко Н.Ф. // Початкова школа, 2003. – №6. –С.34–35.
- 33.Кірик М. Навчання грамоти першокласників: психологічні та лінгвістичні основи /М.Кірик// Початкова школа, 2012.–№7.–С. 45–49.
- 34.Козак І. Оригінальні прийоми навчання дітей грамоти за звуковим методом /І.Козак // Початкова школа, 2003.–№6.–С.44–47.
- 35.Кравчук Л.В. Ефективний урок / Л.В. Кравчук // Початкова школа. –2013. – № 1. – С. 12-15. Кравчук Л.В. Ефективний урок / Л.В. Кравчук // Початкова школа. –2013. – № 1. – С. 12-15.
- 36.Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови / Ж.Крайнова // Початкова школа, 2003.–

№11.–с.24–27.

37. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / М. Крикун // Початкова школа, 2003.– №11.– С.27–35.
38. Кубинський М.В. Формування навичок письма – одна з основних проблем початкової школи // Початкова школа. – 2006. - № 5. – С. 10-13.
39. Лаврентьєва Г.П. Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів очима психолога / Г.П.Лаврентьєва // Комп'ютер у школі та сім'ї.– 2011– №8. – С. 21-24.
40. Лобчук О.Г. Навчання мовленнєвої діяльності на уроках мови.1-4 класи: навч.-метод. посібник / О.Г. Лобчук.- Освіта України, 2011. – 120с.
41. Марченко Н. Психолінгвістичні й лінгвометодичні підходи до змісту формування у першокласників мовленнєвих умінь і навичок міркувати / Н.Марченко // Початкова школа, 2003.– №6. – С. 11–14.
42. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. Методика і технологія навчання. – Тернопіль : Астон, 2001. – 264 с.
43. Онишків З.М. Мультимедіа в початковій школі / З.М. Онишків // Початкова школа : Науково-методичний журнал. – 2012 – № 5 – С. 48-51.
44. Павленко Л.П. Сучасний урок в початковій школі. 68 уроків з розвитку зв'язного мовлення у 1–4 класах. –Х.: Вид. к... «Основа», 2005. –Ч. 1. –112с.; Ч. 2.–112с.
45. Павленко Л.П. Сучасний урок в початковій школі. 68 уроків з розвитку зв'язного мовлення у 1–4 класах. –Х.: Вид. к... «Основа», 2005. – Ч. 1. –112с.; Ч. 2.–112с.
46. Петлюшенко Н. Упровадження комп'ютерних технологій у початковій школі / Н.Петлюшенко // Початкове навчання і виховання. – 2012- № 1 – С. 12-15.
47. Петрик О. Навчання грамоти дітей шестирічного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС Лтд», 2001. – 96с.
48. Петрук О. Комунікативне спрямування у навчанні української мови у початкових класах / О.Петрук// Початкова школа, 2012.–№10.
49. Пищук О.В. Методика використання мультимедіа-технологій на уроці / О.В.Пищук // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 10. – С. 15-17.

50. Підласий І.П. Критерії ефективності сучасного уроку / І.П. Підласий. – К. – Педагогічна думка. – 2003. – 127 с.
51. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.
52. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
53. Пономарьова К. Компетентнісний підхід у навчанні грамоти першокласників / К. Пономарьова // Початкова школа, 2012. – №9. – С. 35–40.
54. Прищепа О. Проблеми навчання письма дітей, які пишуть лівою рукою // Початкова школа, 2010. – №5. – С. 10–13.
55. Простота Л. Урок навчання грамоти / Л. Простота // Початкова школа, 2012. – №7. – С. 33–36.
56. Савченко О. Дидактика початкової освіти / О. Савченко. – К: Грамота, 2012. – С. 336-362.
57. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. / О.Я. Савченко. – К.: Магістр. – 1997. – 256 с.
58. Селевко Г.К. Проектуємо комп'ютерний урок / Г.К. Селевко // Відкритий урок. – 2006. – № 3–4. – С. 19 – 25.
59. «Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч.1 / І. О. Большакова, М.С. Пристінська. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 112с.
60. «Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). – Ч.1 / М. С. Вашуленко, О.В. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 112с.
61. «Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч.1 / Н. О. Воскресенська, І. В. Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 112с.
62. «Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч.1 / Г. А. Іваниця. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018, – 80 с.

- 63.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Ч.1 /О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 112с.
- 64.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. У 2-х ч.Ч.1. / Н.М. Кравцова, О. Д. Придаток. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. – 96с.
- 65.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч.1. / В. І Наумчук, М. М. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2018. – 112с.
- 66.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: (у 2-х частинах). Ч.1. / К. І. Пономарьова. – К.: Орion, 2018. – 112с.
- 67.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: (у 2-х ч.): ч.1 / Світлана Тарнавська, Віра Науменко. – Київ: Генеза, 2018. – 112с.
- 68.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: у 2-х частинах. Ч.1./ М. І. Чумарна. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2018. – 80 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://msu.edu.ua/library/biblioteka-sohodni/> веб-сторінка бібліотеки МДУ.
2. <http://msu.edu.ua/library/elektronnyj-kataloh/>електронний каталог бібліотеки МДУ.
3. <http://msu.edu.ua/library/cul-online/ CUL-online> бібліотеки МДУ.
4. www.mon.gov.ua – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України.
5. www.nbu.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.
6. <http://bibliofond.ru/> – сайт бібліотеки наукової та студентської інформації.
7. <http://mklibrary.ucoz.org/> Мукачівська центральна районна бібліотека
8. <http://metodportal.net/node> - методичний портал.
9. <http://www.pochatkova-shkola.net/journal.htm> - журнал «Початкова школа».
- 10.<http://pochatkova8.at.ua> / - веб-сторінка початкової школи.
- 11.<http://www.osvita.org.ua/iresource/?cmd=cat&num=4&ctg=19-Початкова школа // ...каталог // Каталог освітніх сайтів // Освітній портал.>

Навчально-методичне видання

Методика навчання української мови з каліграфією. Опорні конспекти лекцій (Ч.1) для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр»

Укладач *М.В. Лавренова*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>